

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

ПРИДЕУС Анастасія Ігорівна

**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

**Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Любар Оксана Олександрівна**

ВІННИЦЯ – 2019

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та аудитуКафедра бухгалтерського
обліку

Затверджую
 зав. кафедри _____ Правдюк Н.Л.
 « ____ » _____ 201_ р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студенту Придеус Анастасії Ігорівні
 на тему

«Облікове забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві»

затверджена Наказом від «12» березня 2019 р., № 41 м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
ВСТУП		06.09.19 р.
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	06.09.19 р.
РОЗДІЛ 2	ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНИЙ СТАН	01.10.19 р.
РОЗДІЛ 3	ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	01.11.19 р.
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		07.11.19 р.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		07.11.19 р.
ДОДАТКИ		07.11.19 р.

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту «22» листопада 2019 р.

Завдання видав керівник «08» квітня 2019 р.

_____ Любар О.О.

Завдання отримав магістрант _____ Придеус А.І.

АНОТАЦІЯ

Об'єктом дослідження є діюча система обліку інвестиційних процесів в СВК «Трудівник» с. Ярмолинці Гайсинського району Вінницької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних засад обліку інвестиційних процесів на підприємствах аграрної сфери економіки.

Метою магістерської роботи є розроблення та обґрунтування теоретичних і організаційних засад бухгалтерського обліку інвестиційних процесів на підприємствах аграрної сфери економіки за сучасних умов господарювання.

Завданнями дослідження є: дослідження економічної сутності інвестицій, уточнення та поглиблення їх класифікації; розкриття змісту інвестиційної діяльності підприємства, сутності та стадій інвестиційного процесу; ознайомлення з правовим змістом та нормативним регулюванням облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві; визначення ролі оцінки та інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності; висвітлення порядку формування та обліку фінансових ресурсів на здійснення інвестиційних програм; розгляд діючої методики та організації обліку капітальних та фінансових інвестицій, доходів і витрат інвестиційної діяльності; ознайомлення з проблемами та пошук напрямів вдосконалення облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві.

Одержані результати варто впроваджувати на підприємстві для покращення ефективності та результативності діяльності.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний процес, фінансові ресурси, капітальні інвестиції, фінансові інвестиції, доходи, витрати, облік, оцінка, інформаційне забезпечення, контролінг, фінансова звітність.

Магістерська робота містить 120 сторінок, 18 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел включає 180 найменувань, 18 додатків.

ЗМІСТ

	ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	8
1.1.	Економічна сутність інвестицій, їх класифікація	8
1.2.	Зміст інвестиційної діяльності підприємства, сутність та стадії інвестиційного процесу	17
1.3.	Правовий зміст та нормативне регулювання облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві	30
РОЗДІЛ 2	ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНИЙ СТАН	40
2.1.	Оцінка та інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності	40
2.2.	Формування та облік фінансових ресурсів на здійснення інвестиційних програм	50
2.3.	Організація та методика обліку інвестиційних процесів капітального характеру	56
2.4.	Організація та методика обліку фінансових інвестицій	65
2.5.	Відображення в обліку доходів і витрат інвестиційної діяльності	74
РОЗДІЛ 3	ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	79
3.1.	Удосконалення організації та методики обліку інвестиційної діяльності	79
3.2.	Інвестиційний контролінг: проблеми та перспективи	90
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	100
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	106
	ДОДАТКИ	121

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційного процесу. Структурне та якісне оновлення виробництва та створення ринкової інфраструктури відбуваються майже повністю шляхом і за рахунок інвестування. Чим масштабніші обсяги та вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення. З іншого боку, недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції, що, своєю чергою, обумовлює загострення проблеми інвестиційних ресурсів, відтак – скорочення інвестиційної активності. Річні обсяги інвестицій у вітчизняну економіку досі залишаються на низькому рівні через несприятливий інвестиційний клімат, що пояснюється недосконалою законодавчою базою, нерозвиненими фондовим ринком та фінансово-кредитною системою, високим податковим тиском, неефективним використанням амортизаційних відрахувань, а також низьким рівнем трансформації заощаджень населення до інвестування, що призводить до відпливу вітчизняних капіталів за кордон та не сприяє залученню іноземних інвестицій в економіку країни. З огляду на це, інвестиційний процес потребує постійного поглибленого дослідження, насамперед, з питань обґрунтування інвестиційної стратегії, виборі ефективних форм та напрямів інвестування, а також пошуку нових шляхів активізації інвестиційної діяльності в умовах розвитку конкурентоспроможної економіки [103].

Важлива роль при цьому відводиться інформації, необхідної для управління інвестиційним процесом, що забезпечується сучасною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Теоретичні та практичні засади інвестування в Україні і світі та його облікового забезпечення досліджували багато вчених-економістів, зокрема: Бланк І.О. [9-10], Борщ Л.М. та Герасимова С.В. [11], Вовчак О.Д. [17],

Гітман Л. Дж. [20], Денисенко М.П. [27], Здреник В.С. [75-76], Калетнік Г.М. [28], Коваль Л.В. [85], Крупка Я.Д. [93-94], Леус М.М. [97], Любар О.О. [99-100], Мазур В.А. та Кубай О.Г. [101], Майорова Т.В. [103], Пересада А.А. [129-131], Петухова О.М. [132], Плахтій Т.Ф. [134], Сажинець С.Й. [151], Скрипник Г.О. [79], Черваньов Д.М. [171-172], Федоренко В.Г. [163], Шарп У.Ф. [173-175], Шевчук В.Я. та Рогожин П.С. [177], Щукін Б.М. [178] та інші.

В основному увагу приділяли дослідженню економічної сутності інвестицій та інвестиційної діяльності; питанням, пов'язаним із класифікацією інвестиційних витрат та джерел їх покриття, інформація про які має формуватися в системі обліку і звітності; методиці обліку реальних (капітальних) та фінансових інвестицій; особливостям розкриття інформації про інвестиційні процеси у фінансовій звітності; способам оцінки інвестиційної привабливості й ефективності інвестиційних проектів.

Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень багато питань практичного і теоретичного характеру потребують деталізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є розроблення та обґрунтування теоретичних і організаційних засад бухгалтерського обліку інвестиційних процесів на підприємствах аграрної сфери економіки за сучасних умов господарювання.

Мета дослідження обумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити економічну сутність інвестицій, уточнити та поглибити їх класифікацію;
- розкрити зміст інвестиційної діяльності підприємства, сутність та стадії інвестиційного процесу;
- ознайомитися з правовим змістом та нормативним регулюванням облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві;
- визначити роль оцінки та інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності;
- висвітлити порядок формування та обліку фінансових ресурсів на здійснення інвестиційних програм;
- розглянути діючу методика та організацію обліку капітальних та фінан-

сових інвестицій, доходів і витрат інвестиційної діяльності;

– ознайомитися з проблемами та намітити напрями вдосконалення обліково-забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві.

Об'єктом дослідження є діюча система обліку інвестиційних процесів в СВК «Трудівник» с. Ярмолинці Гайсинського району Вінницької області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних і практичних засад обліку інвестиційних процесів на підприємствах аграрної сфери економіки.

Методи дослідження. В процесі здійснення дослідження було використано такі наукові методи, як діалектичний і системний методи, методи індукції, дедукції, синтезу, аналізу, узагальнення, порівняння та інші.

Теоретичну та інформаційну базу роботи складають: теорії інвестування, державного регулювання інвестицій економіки України, а також наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів з питань інноваційно-інвестиційної політики, державного регулювання ринків реальних і фінансових інвестицій, міжнародного інвестування економіки країни.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні і наданні практичних рекомендацій щодо удосконалення облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємствах аграрної сфери економіки.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані результати спрямовані на підвищення рівня організації та ведення обліку інвестиційної діяльності. Впровадження запропонованих рекомендацій дасть необхідний імпульс і сприятиме зростанню якості облікової інформації. Результати магістерської роботи можуть бути використані при веденні обліку інвестиційної діяльності в СВК «Трудівник» с. Ярмолинці Гайсинського району Вінницької області та іншими підприємствами аграрного сектора економіки.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота містить 120 сторінок, 18 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел включає 180 найменувань, 18 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Економічна сутність інвестицій, їх класифікація

Необхідною умовою розвитку економіки є висока інвестиційна активність, яка досягається шляхом ефективного використання інвестиційних ресурсів у сфері матеріального виробництва та соціальной сфері. Саме інвестиції визначають конкурентоспроможність країни на світових ринках. Інвестиції потрібні підприємствам і організаціям для переходу до стабільної фінансово-господарської діяльності, для підвищення процесу виробництва та якості продукції. Великого значення ці процеси набувають на макроекономічному рівні, де основним завданням держави повинно бути забезпечення відкритості економіки та скорочення частки тіньового сектора, що сприятиме спрямуванню інвестицій у пріоритетні галузі виробництва [97, с. 131].

Зародження теорії інвестування в економічній літературі відносять до першої половини 50-х рр., пов'язуючи це із працями Г.-М. Марковіца, у яких він виклав методологію прийняття рішень у галузі інвестування і запропонував відповідний науковий інструментарій.

Г.-М. Марковіц, якого вважають батьком сучасної портфельної теорії, запропонував концепцію «оптимального» портфеля інвестицій. Сутність цієї концепції полягає в тому, що в портфелі мають міститися, за можливості, цінні папери всіх видів і модифікацій, вони мають бути різними за термінами, а також емітовані корпораціями різних галузей і географічного положення. Процес формування оптимального портфеля називається диверсифікацією портфеля. Г.-М. Марковіц запропонував модель диверсифікації, яка широко застосовується на практиці. Її сутність полягає в тому, що диверсифікація здійснюється на основі двох змінних: очікуваної дохідності і стандартного відхилення розподілу дохідності портфеля (тобто можливого ризику). Кожний інвестор пови-

нен підібрати свій власний набір цінних паперів залежно від напряму інвестиційної діяльності. Підбір провадиться методом «проб і помилок», для чого використовуються математичний метод побудови кривих байдужності (Indifference curves) [156].

Вагомий внесок у розробку проблем оптимізації структури капіталу та ціни джерел фінансування, а також щодо інвестиційної політики зробили в 1958 році Ф. Модільяні та М. Мілле. Вільям Шарп та М. Марковій уперше в 1964 році сформуvalи модель оцінки капітальних активів. Розробки цих учених мали надзвичайно важливе значення для розвитку сучасної теорії інвестування, за що вони були удостоєні Нобелівської премії з економіки [79].

Термін «інвестиції» у вітчизняній та економічній теорії та практиці почав уживатися на початку 90-х років ХХ століття, що було пов'язано із ринковим реформуванням економіки країни.

В науковій літературі налічується багато модифікацій поняття «інвестицій», поява яких зумовлена специфікою і традиціями різних економічних шкіл і течій. Зокрема, широко розповсюдженою є інтерпретація інвестицій – як здійснення певних економічних проектів у теперішній час, щоб у майбутньому одержати дохід [11, с. 2]. В той же час необхідно зазначити, що поняття «інвестиції» є занадто всебічним, щоб дати йому єдине і вичерпне визначення. Його тлумачення в різних розділах економічної науки і різних галузях практичної діяльності має свої особливості.

Першочергово термін «інвестиції» ототожнюється із латинським «investire», що означає «облачати», «вкладати», або із англійським «investments», що означає «капітальні вкладення» [17, с. 17].

За Шарпом У.Ф. термін «інвестувати» означає «позбутися» грошей сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму у майбутньому [175, с. 17].

Л. Дж. Гітман та М.Д. Джонк демонструють аналогічне визначення цього терміну: «Інвестиція – це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити заощадження або зростання капіталу» [20, с. 11].

Найбільш загальним визначенням французький економіст П. Массе вважав наступне: «інвестування – це акт обміну задоволення сьогоднішньої потреби на очікуване задоволення їх у майбутньому з допомогою інвестиційних благ» [105, с. 5]. В той же час, на думку Яременко О.В. дане визначення зосереджене на психологічній основі, містить лише наміри та одностайність не втамовувати потреби сьогодні, а сподіваючись отримати активи у майбутньому [179, с. 79].

На переконання К. Макконнелла та С. Брю: «Інвестиції – це витрати на будівництво нових заводів, на верстати і устаткування з тривалим строком служби; витрати на виробництво і нагромадження засобів виробництва, збільшення матеріальних запасів; витрати на поліпшення освіти, здоров'я працівників чи на підвищення мобільності робочої сили». «Інвестиції слід визначати передусім як вкладення у розвиток продуктивних сил підприємства, а на макrorівні – у розвиток продуктивних сил суспільства» [105, с. 9]. Водночас, ані виробничий, ані інвестиційний процеси існувати самостійно не можуть. Оскільки, з одного боку, інвестиції дають можливість здійснити власне процес виробництва, а з іншого – результати виробничого процесу впливають на можливість подальшого накопичення.

У своїх працях Мочерний С.В. розглядає інвестиції як «довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку» [29, с. 13]. Окремі форми інвестицій, на нашу думку, беззаперечно носять довгостроковий характер (інвестиції в акції), однак можуть бути і короткостроковими (фінансові вкладення у облігації, депозитні сертифікати із періодом до одного року).

Найважливішим джерелом економічного зростання, підкреслюють Татаренко Н.О. і Поручник А.М., є інвестиції, економічна природа яких полягає у використанні додаткової частки суспільного продукту, національного доходу для збільшення кількості та якості елементів продуктивних сил суспільства [155, с. 9].

Відомий український вчений-економіст, що займається проблемою інвестиційного менеджменту, Бланк І.А. вважає, що економічну природу інвестиції

можна пізнати, розглянувши її основні характеристики, які формують суть цієї категорії. Він пропонує розглядати інвестиції, по-перше, як об'єкт економічного управління, по-друге, як найбільш активну форму задіяння нагромадженого капіталу в економічний процес, по-третє, як можливість використання нагромадженого капіталу у всіх його формах, по-четверте, як альтернативну можливість вкладення капіталу в будь-які об'єкти господарської діяльності, по-п'яте, як джерело генерування ефекту підприємницької діяльності, по-шосте, як об'єкт ринкових відносин, по-сьоме, як об'єкт власності і розпорядження, по-восьме, як носій фактора ризику і фактора ліквідності [10].

Підтримуючи думку Ястремської О.М. та Яблонської-Агу Н.Л., ми вважаємо, що найбільш вдалим є наступне визначення: «Інвестиції – це майнові, фінансові, інтелектуальні цінності, використання яких спрямоване на функціонування і розвиток суб'єкта господарювання, що супроводжується досягненням очікуваного ефекту за певний період часу у внутрішньому середовищі та/або зовнішньому оточенні, що відповідає об'єктивним умовам і суб'єктивним очікуванням учасників інвестиційної діяльності».

Позитивними відмінностями запропонованого визначення є: комплексність і необмеженість природи і предмету інвестування, врахування можливих стратегічних альтернатив життєдіяльності (функціонування, зростання і розвитку), об'єктивних умов і суб'єктивних інтересів учасників процесу, різноманітність наслідків і результатів та необмеженість за терміном, а також спрямованість на внутрішнє і зовнішнє середовище суб'єкта інвестиційного процесу [180, с. 118].

Узагальнюючи підходи до визначення поняття інвестицій Туманова О.А. виділяє наступні найбільш суттєві ознаки інвестицій [159, с. 99]:

- потенційна здатність інвестицій приносити прибуток;
- інвестиційний процес, як правило, пов'язаний з перетворенням частини нагромадженого капіталу в альтернативні види активів суб'єктів господарювання;
- у процесі здійснення інвестицій використовуються різноманітні інвестиційні ресурси, які характеризуються попитом, пропозицією та ціною;

- цілеспрямований характер вкладення капіталу в будь-які матеріальні і нематеріальні об'єкти;
- наявність терміну вкладання капіталу;
- вкладення здійснюється особами, які називаються інвесторами, і керуються своєю індивідуальною метою, не завжди пов'язаною з безпосереднім отриманням прибутку;
- наявність ризику вкладення капіталу.

Оскільки різні види інвестицій мають неоднакову значущість для функціонування та розвитку підприємств, а також потребують різної глибини аналізу й оцінювання, виникає необхідність в уточненні їх класифікації за актуальними в сучасних трансформаційних умовах ознаками. Важливість вирішення цього питання також полягає в тому, що різні види інвестицій мають неоднакову значущість для бізнес-процесу, розроблення та реалізації стратегій його перебігу, що вимагає застосування адекватних методів управління інвестуванням [159, с. 118].

Проведені дослідження довели, що в економічній теорії існує значна кількість класифікацій інвестицій за різноманітними ознаками.

Бланк І.А. виділяє найбільше класифікаційних ознак, а саме: об'єкт вкладення капіталу, характер участі в інвестиційному процесі, відтворювальна спрямованість, рівень доходності, відношення до інвестора, період інвестування, взаємозв'язок, рівень прибутковості, рівень інвестиційного ризику, рівень ліквідності, форма власності інвестора, характери використання капіталу в інвестиційному процесі, регіональне джерело залучення капіталу, регіональна спрямованість капіталу та галузева спрямованість інвестицій [10].

Для характеристики інвестицій важливе значення має визначення різновидів за окремими ознаками. Так, за об'єктами вкладання коштів (майна) інвестиції поділяють на фінансові та реальні. Майорова Т.В., Пересада А.А., Федоренко В.Г., Шевчук В.Я. та Рогожин П.С. розглядають фінансові інвестиції як вкладення коштів у різні фінансові інструменти, фондові (інвестиційні) цінні папери, соціальні (цільові) банківські вклади, депозити, паї та ін., а реальними

інвестиціями вони вважають вкладення коштів (майна) у реальні активи – матеріальні і нематеріальні [103; 129; 163; 177].

Окремі вчені-економісти – Пересада А.А. та Федоренко В.Г., інвестиції в нематеріальні активи поділяють на інноваційні та інтелектуальні. «Інноваційні інвестиції – це вкладення в нововведення». За умов стабільності економіки всі інвестиції повинні бути інноваціями. Інноваційна форма здебільшого складається з інтелектуальних інвестицій. «Інтелектуальні інвестиції – це вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що випливають з авторського права, винахідницького права, права на промислові зразки і корисні моделі» [129; 163].

Федоренко В.Г. також вважає, що інноваційні інвестиції в нематеріальні активи можуть здійснюватися двома основними формами [163]:

– шляхом придбання готової науково-технічної продукції та інших прав (придбання патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові зразки і товарні знаки; придбання ноу-хау; придбання ліцензій і т. ін.);

– шляхом розроблення нової науково-технічної продукції (як на підприємстві, так і за його замовленням у відповідних інжинірингових фірмах).

Що стосується дослідження поділу інвестицій за періодом інвестування, то одні автори рекомендують поділяти інвестиції на короткострокові та довгострокові, інші – на три види: короткострокові, середньострокові і довгострокові. Зокрема, Щукін Б.М., Федоренко В.Г. та Денисенко М.П. виділяють короткострокові (до 1 року), середньострокові (1-3 роки) та довгострокові (понад 3 роки) [178; 163; 27], а Майорова Т.В., Пересада А.А., Шевчук В.Я. та Рогожин П.С. схиляються до думки, що існує тільки два види: короткострокові (до 1 року) та довгострокові (більше 1 року) [103; 129; 177].

Інколи виділяють також безстрокові інвестиції, до яких відносять вкладення з невизначеним терміном (наприклад, у акції підприємств, нерухомість, антикваріат тощо), а також у цінні папери, які мають строк погашення більш як 10 років з моменту їх емісії. Кількісна межа поділу інвестицій на довго-, середньо- та короткострокові до певної міри є умовною і постійно варіюється. Якщо за часів командно-адміністративної системи до довгострокових капітальних

вкладень відносили проекти з терміном окупності 25-50 років, то вже з набуттям Україною незалежності і початком використання стандартів розвинених західних країн ця межа невпинно скорочується. У практиці великих інвестиційних компаній довгострокові інвестиції деталізуються таким чином: до 2-х років; від 2-х до 3-х років; від 3-х до 5-ти років; понад 5 років. Згідно з методологією НБУ в Україні короткостроковими вважаються інвестиції терміном до 1 року, середньостроковими – до 3-х років, довгостроковими – більше 3-х років. У сучасних умовах переходу України до ринкових відносин інвестори надають перевагу середньостроковим та короткостроковим інвестиціям, хоча за умов стабільної економіки у розвинених країнах найпривабливішими вважаються саме довгострокові вкладення [132].

Думки вчених щодо поділу інвестицій за формами власності розділилися. Щукін Б.М. та Федоренко В.Г. виділяють державні, приватні, іноземні та спільні інвестиції [178; 163]; Стадницький Ю.І. – три види: державні, приватні і спільні [32]; Пересада А.А. – також три види, але дещо інші: державні, приватні і колективні [129]; Бланк І.А. – лише два види: державні і приватні [10].

За характером участі інвестора в процесі інвестування розрізняють прямі та портфельні (непрямі (опосередковані)) інвестиції [17; 130; 132; 163; 177]. Прямі інвестиції здійснюються у виробничі фонди з метою одержання доходу без фінансових посередників. Зазначені інвестиції передбачають безпосередню участь інвестора у виборі об'єкта інвестування та внесення будь-якого майна на основі угоди інвестицій. Прямими вважаються ті інвестиції, що формують 10-25 % капіталу підприємства (фірми) та дають право на участь в управлінні підприємством. Портфельна інвестиція – це господарська операція, що передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку (за винятком операцій із купівлі акцій як безпосередньо платником податку, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50 % загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій). Головною рисою портфельних інвестицій є те,

що вони передбачають лише отримання інвестором дивідендів на цінні папери, проте такий інвестор не має права на участь в управлінні підприємством [27].

За відтворювальним спрямуванням (спроможністю) Пересада А.А., Федоренко В.Г., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. та Мозговий О.М. розрізняють валові та чисті інвестиції. За цією класифікацією, валовими інвестиціями вважають обсяг інвестованих коштів, спрямований на відтворення у певному періоді; фонд відновлення, за рахунок якого формуються нові виробничі фонди, є джерелом чистих інвестицій [130; 163; 114]. Петухова О.М. додає ще один вид – реноваційні інвестиції, зазначаючи при цьому, що реновації – це вкладення капіталу у просте відтворення виробничих засобів [132].

За критерієм спрямованості дій можна виділити: нетто-інвестиції – початкові інвестиції, які спрямовуються на заснування проекту; екстенсивні інвестиції, напрямком їх спрямування є збільшення виробничого потенціалу; реінвестиції – прибуток, спрямований на розширення виробництва. Виділяють реальні реінвестиції – вкладення в основний і обіговий капітали підприємств та фінансові реінвестиції – вкладення в цінні папери [17; 31]. В той же час Петухова О.М. за характером направленості дії інвестиції поділяє на 5 видів: початкові або нетто-інвестиції; інвестиції на розширення або екстенсивні інвестиції; реінвестиції; бруто-інвестиції та дезінвестиції [132].

Відносно характеру здійснення виділяють наступні інвестиції: 1) активні, які пов'язані з впровадженням нової техніки, нових технологій, випуском нових видів продукції; 2) пасивні, які забезпечують підтримку певного рівня прибутковості та обсягів діяльності.

Залежно від джерел фінансування розрізняють власні кошти інвестора, запозичені та залучені [130]. Проте, ст. 10 Закону України «Про інвестиційну діяльність» передбачено, що інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок: власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо); позичкових фінансових коштів інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);

залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); бюджетних інвестиційних асигнувань; безоплатних та благодійних внесків, пожертв організацій, підприємств і громадян [33].

Що стосується регіонального аспекту, то за цією ознакою інвестиції поділяють на внутрішні, закордонні та іноземні [130; 163; 177]: 1) внутрішні – вкладання капіталу суб'єктами господарської діяльності держави; 2) закордонні – вкладання коштів в об'єкти інвестування за межами території держави (придбання цінних паперів закордонних компаній, майна і т.д.). 3) іноземні – вкладання капіталу іноземними юридичними і фізичними особами, іноземними державами, міжнародними урядовими і неурядовими організаціями.

Петухова О.М. за рівнем інвестиційного ризику розрізняє [132]:

– безризикові інвестиції – вкладення коштів у такі об'єкти інвестування, за якими відсутній реальний ризик втрати капіталу чи очікуваного доходу і практично гарантовано отримання реальної суми чистого інвестиційного прибутку. До них відносять вкладення у державні короткострокові цінні папери, короткострокові депозитні сертифікати найбільш надійних банків тощо. Термін «безризикові» є певною мірою умовним, так як потенційний фінансовий ризик притаманний будь-яким інвестиціям, й без ризикові інвестиції фактично служать лише для формування точки відрахунку виміру рівня ризику за іншими вкладеннями;

– низькоризикові інвестиції – вкладення капіталу в об'єкти інвестування, ризик за якими значно нижчий за середньо ринковий;

– середньоризикові інвестиції – рівень ризику – за об'єктами інвестування цієї групи приблизно відповідає середньо ринковому;

– високоризикові інвестиції – рівень ризику за об'єктами цієї групи значно вищий за середньо ринковий;

– спекулятивні інвестиції – вкладення капіталу в найбільш ризикові інвестиційні проекти або інструменти інвестування, за якими очікується найвищий рівень інвестиційного доходу. Прикладом таких високоризикованих фінансових інструментів є акції «венчурних» (ризикових) підприємств; облігації з ви-

соким рівнем відсотка, емітовані підприємством з кризовим фінансовим станом; опціонні та ф'ючерсні контракти тощо.

Крім представленого поділу інвестицій в економічній теорії також застосовують класифікації інвестицій за іншими ознаками, наприклад, інвестиції можна класифікувати за рівнем доходності, за мотивами та завданнями, за необхідною сумою вкладання капіталу, за формою отримання доходів, за ступенем обов'язковості здійснення та іншими.

На рис. 1.1 (Додаток А) представимо класифікацію інвестицій, що найбільш придатна для використання сільськогосподарськими підприємствами.

1.2. Зміст інвестиційної діяльності підприємства, сутність та стадії інвестиційного процесу

Інвестиції та інвестиційна діяльність завжди знаходились в центрі уваги економічної науки. В першу чергу це пояснюється тим, що інвестиції є джерелом розвитку економіки, а інвестиційна діяльність впливає на фундаментальні основи господарської діяльності, економічні і соціальні перетворення та розвиток суспільства в цілому.

На сучасному етапі економічного розвитку суттєво зростає роль і місце інвестиційної діяльності, що є однією з видів господарської діяльності суб'єктів та найважливішою формою реалізації їх економічних інтересів за допомогою якої забезпечується практичне здійснення інвестицій.

Головна мета інвестиційної діяльності – здійснення оптимальної ліквідності інвестиційних ресурсів, тобто максимізація добробуту власників, яка забезпечуватиме тривалий безкризовий розвиток підприємства (фірми).

Виходячи з основної мети, як зазначає Яременко О.В. інвестиційна діяльність спрямована на вирішення таких найважливіших завдань розвитку економіки [179, с. 83]:

1. Визначення шляхів прискорення реалізації інвестиційних програм та проектів, розвитку галузей інвестиційного комплексу. На її думку, це дозволяє забезпечувати стійкі темпи економічного зростання, запроваджувати найновіт-

ніші досягнення технічного прогресу та реалізовувати масштабні соціально-економічні завдання;

2. Забезпечення високих темпів економічного розвитку суб'єкта господарювання, оскільки у процесі інвестиційної діяльності реалізуються довгострокові стратегічні цілі цього суб'єкта;

3. Забезпечення максимізації доходів (прибутку) від інвестиційної діяльності;

4. Забезпечення мінімізації інвестиційних ризиків. Вона вважає, що за певних несприятливих умов ці ризики можуть викликати втрату не тільки прибутку та додаткового доходу від інвестицій, але і частини інвестованого капіталу;

5. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів господарювання у процесі здійснення інвестиційної діяльності.

Всі зазначені завдання інвестиційної діяльності тісно взаємопов'язані і взаємозалежні.

Визначає єдину державну політику у сфері інвестиційної діяльності Верховна Рада України, яка: створює для сфери інвестиційної діяльності законодавчу базу; затверджує пріоритетні напрями інвестиційної діяльності як окрему загальнодержавну програму або у складі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, загальнодержавних програм соціально-економічного і науково-технічного потенціалу; визначає у межах Державного бюджету України обсяг асигнувань для фінансової підтримки інвестиційної діяльності.

Перспективним завданням державної політики в інвестиційній сфері є створення рівних умов для ведення бізнесу та інвестування економіки України господарюючими суб'єктами різних форм власності, здійснення процесу інвестування на цивілізованих і прозорих засадах, поліпшення структури інвестиційних джерел. Виходячи з цього є доречним направлення на збереження темпів економічного зростання країни, формування раціональної структури національної економіки.

Таким чином, можна зробити висновок, що інвестиційна діяльність – це вкладення інвестицій (інвестування) і сукупність практичних дій (комплексу заходів) щодо їх реалізації. Необхідно відмітити, що цей вид діяльності спря-

мований на одержання прибутку (доходу) чи досягнення іншої форми ефекту від інвестування у майбутньому.

В НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» дається таке визначення інвестиційної діяльності – «це діяльність підприємства, яка пов'язана з придбанням та реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів» [120].

Схему інвестиційної діяльності підприємства представимо на рис. 1.2.

Отже інвестиційний процес включає такі фази [93, с. 19-20]:

– інвестиційні вкладення власних та залучених ресурсів з метою придбання інвестиційних проектів, що входять до інвестиційної бази (портфеля об'єктів реального та фінансового інвестування). Наслідком використання інвестиційного портфеля в процесі операційної та фінансової діяльності є отримання прибутку, що за рішенням власників може бути вилучений з підприємства (на дивіденди, відсотки) або повторно реінвестований в господарську діяльність;

– вилучення окремих об'єктів (вихід з окремих проектів та програм) – списання, продаж, безкоштовна передача об'єктів, які також можуть приносити додаткову вигоду у формі прибутку, що направляється на фінансування нових інвестиційних проектів.

Об'єктивною основою інвестиційної діяльності є інвестиційні цикли.

Інвестиційний цикл – комплекс заходів від моменту ухвалення рішення про інвестування до завершальної стадії інвестиційного проекту, зокрема науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, прийняття інвестиційних рішень, планування і проектування, підготовка до будівництва, будівництво, вихід на проектні показники і режим окупності вкладень.

Інвестиційний цикл прийнято поділяти на фази, кожна з яких має свої цілі та задачі:

I. Передінвестиційну (від попереднього дослідження до остаточного рішення про прийняття інвестиційного проекту).

II. Інвестиційну (проектування, укладення договору чи контракту, підяду на будівельні роботи та ін).

III. Операційну (виробничу) (стадію господарської діяльності підприємства (об'єкту)).

IV. Ліквідаційну (коли відбувається ліквідація наслідків реалізації інвестиційного проекту).

Передінвестиційна фаза включає декілька стадій:

- а) визначення інвестиційних можливостей;
- б) аналіз за допомогою спеціальних методів альтернативних варіантів проектів та вибір проекту;
- в) висновок за проектом;
- г) ухвалення рішення про інвестування.

Кожна із стадій інвестиційного проекту має сприяти запобіганню несподіванкам та можливим ризикам на подальших стадіях, допомагати у пошуку найкращих економічних шляхів досягнення заданих результатів, оцінці ефективності інвестиційного проекту та розробці його бізнес-плану.

На передінвестиційній фазі слід сформулювати інвестиційний задум, тобто ідентифікувати проект. З'являються ідеї здійснення інвестиційного проекту в зв'язку із незадовільним попитом на товари та послуги, наявністю тимчасово вільних коштів, бажанням реалізувати підприємницькі здібності тощо. Розглядається, як правило, декілька варіантів бізнес-ідеї та відхиляються варіанти, які припускають високу вартість, відсутність надійних джерел фінансування, надмірний ризик.

Відбивається інвестиційний задум у Декларації про наміри. Декларація містить відомості про інвестора, розташування об'єкту, технологічні та технічні характеристики інвестиційного проекту, споживання різних ресурсів (сировинних, водних, земляних, трудових, енергетичних), впливу об'єкту на довкілля, збут готової продукції, джерела фінансування.

Обґрунтування інвестиції є наступним необхідним документом. Розробляється цей документ із врахуванням вимог державних органів та обов'язково повинний пройти експертизу. В Обґрунтуваннях інвестицій відбивається загальна характеристика галузі та підприємства, завдання та цілі проекту, характе-

ристика об'єктів та споруд, забезпечення ресурсами, поточний стан та прогноз ринку продукції, структура управління проектом та оцінка ефективності інвестиційного проекту. Цей документ є підставою для оформлення акту вибору земельної ділянки.

В рамках обґрунтування інвестицій розглядається питання щодо життєздатності проекту. Оцінюють життєздатність проекту з погляду вартості, терміну реалізації та прибутковості. Оцінка дає можливість виявити надійність, окупність та результативність проекту. Життєздатність інвестиційного проекту означає його здатність генерувати грошові потоки не тільки для компенсації вкладених коштів і ризику, але й для отримання прибутку.

Зазвичай, оцінка здійснюється за допомогою методів аналізу ефективності проектів.

Важливу роль при ухваленні рішення про інвестування грошових коштів у проект відіграє експертиза проекту. Експертиза – це оцінка проекту з метою запобігання створенню об'єктів, використання яких порушує інтереси держави, права юридичних та фізичних осіб або не відповідає встановленим вимогам стандартів, а також з метою визначення ефективності здійснюваних вкладень. Інвестиційні проекти, що здійснюються за рахунок або за участю бюджету різного рівня, що вимагають державної підтримки чи гарантії, підлягають державній комплексній експертизі.

Експертизу проектів із питань доцільності здійснення проекту, про його відповідність містобудівним, санітарним, соціальним та екологічним вимогам проводять експертні підрозділи міністерств та відомств.

Здійснюється проведення експертизи групою експертів, що готує висновок, де містяться остаточні висновки щодо доцільності реалізації проекту, а також оцінка технічних, економічних, фінансових, екологічних та соціальних аспектів проекту.

Розробка техніко-економічного обґрунтування виступає завершальним етапом передінвестиційних досліджень. Техніко-економічне обґрунтування – це комплект розрахунково-аналітичних документів, які відображають початко-

ві дані за проектом, основні технологічні, технічні, розрахунково-кошторисні, оцінні, конструктивні, природоохоронні рішення, на підставі яких є можливість визначити ефективність та соціальні наслідки проекту.

Техніко-економічне обґрунтування служить обов'язковим документом при фінансуванні капітальних вкладень із державного бюджету (повністю або частково), централізованих фондів міністерств та відомств, власних ресурсів державних підприємств.

Здійснюється розробка техніко-економічного обґрунтування юридичними та фізичними особами, які отримали ліцензію на виконання відповідних видів проектних робіт.

Єдиної, універсальної моделі техніко-економічного обґрунтування на практиці не існує. Проте зарубіжний та вітчизняний досвід дозволяє дати зразкову структуру розділів техніко-економічного обґрунтування:

1. Передумови й основна ідея проекту.
2. Аналіз ринку й маркетингова стратегія.
3. Забезпеченість ресурсами.
4. Місце розміщення інвестиційного об'єкту й довкілля.
5. Проектування й технологія.
6. Організаційна схема й управління підприємством.
7. Трудові ресурси.
8. Реалізація проекту.
9. Фінансовий аналіз і оцінка інвестицій.
10. Резюме.

В ухваленні стратегічних планових рішень, що повинні дозволити інвесторам визначити об'єми та терміни інвестування, а також скласти найбільш оптимальний план фінансування проекту полягає інвестиційна фаза. В рамках цієї фази відбувається укладення контрактів та договорів підряду, здійснюються капітальні вкладення, будівництво об'єктів, пуско-налагоджувальні роботи та ін.

Операційна (виробнича) фаза інвестиційного проекту полягає у поточній діяльності по інвестиційному проекту: закупівля сировини і матеріалів, вироб-

ництво та збут продукції, проведення маркетингових заходів тощо. На зазначеній стадії здійснюються безпосередньо виробничі операції, які пов'язані із взаєморозрахунками із контрагентами (постачальниками, підрядчиками, покупцями, посередниками), формуються грошові потоки, аналіз яких дозволяє оцінювати економічну ефективність цього інвестиційного проекту.

З етапом закінчення інвестиційного проекту, коли він виконав поставлені цілі або вичерпав закладені у ньому можливості пов'язана ліквідаційна фаза. Інвестори та користувачі об'єктів капітальних вкладень на цій стадії визначають залишкову вартість основних коштів із врахуванням амортизації, оцінюють їх можливу ринкову вартість, реалізують чи консервують обладнання, усувають в разі необхідності наслідки здійснення інвестиційного проекту.

Виникнути ліквідаційна фаза може й у разі передчасного закриття проекту незалежно від ступеня досягнення поставленої мети. Викликане подібне рішення може бути зміною планів інвестора, браком коштів на здійснення проекту, помилками у розрахунках, появою альтернативних проектів тощо. Якщо спостерігається потенційна вірогідність відновлення проекту, то процес закриття повинний передбачати підготовку до майбутнього відновлення організаційної структури проекту та можливість відновлення робіт по ньому.

Коли інвестиційний проект прийшов до нормального чи передчасного завершення, проблему закриття проекту необхідно розглядати як особливий проект, одноразове унікальне завдання із специфічними обмеженнями ресурсів.

Ряд повторюваних інвестиційних циклів визначається як інвестиційний процес.

Інвестиційний процес – сфера економічної діяльності, що включає розроблення інвестиційної стратегії щодо інвестиційного середовища, аналіз фінансово-інвестиційного ринку, формування і керування інвестиційним портфелем, оцінювання ефективності інвестиційної діяльності.

Аналіз літературних джерел виявив дуже різноманітні погляди вчених-економістів на суть поняття «інвестиційний процес».

На думку Куца Л.Л. можна спостерігати такі кути зору на суть даного поняття [95, с. 142]:

- 1) інвестиційний процес трактується як механізм взаємодії попиту і пропозиції інвестицій;
- 2) як рух капіталу;
- 3) як повторення інвестиційних циклів;
- 4) як складова інвестиційної діяльності чи як сама інвестиційна діяльність;
- 5) як процес прийняття інвестиційних рішень.

У таблиці 1.1 (Додаток Б) нами представлено погляди різних вчених щодо трактування ними інвестиційного процесу.

Таким чином, вже перший погляд на дані визначення свідчить, що інвестиційний процес трактується дуже по різному. Основна причина цього – різний ракурс проблем, а іноді і різні проблеми, що досліджуються науковцями.

Підтримуючи думку Куца Л.Л. [95] ми вважаємо, що інвестиційний процес – це неперервний в просторі і часі процес реалізації інвестиційних рішень спрямований на досягнення певної мети економічної системи, в ході якого постійно акумулюються інвестиційні ресурси і вкладаються в об'єкти інвестиційної сфери.

Переваги цього визначення полягають у наступному:

- звернено увагу на спрямованість інвестиційного процесу на досягнення мети (усі індивідуальні інвестиційні цикли (проекти, програми) різні за тривалістю, кожен із своїм результатом – підпорядковані одній спільній меті організації);
- взято до уваги неперервність інвестиційного процесу;
- акцентовано увагу на акумуляції економічною системою інвестиційних ресурсів (накопичених, позичених, залучених) – ця важлива характеристика інвестиційного процесу у відомих визначеннях практично опускається, уся увага приділяється лише етапам інвестування та отримання результату.

До основних стадій інвестиційного процесу Пересада А.А. відносить наступні [130]:

- 1) мотивація інвестиційної діяльності;

- 2) прогнозування та програмування інвестицій;
- 3) обґрунтування доцільності інвестицій;
- 4) страхування інвестицій;
- 5) державне регулювання інвестиційного процесу;
- 6) планування інвестицій;
- 7) фінансування інвестиційного процесу;
- 8) проектування та ціноутворення;
- 9) забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами;
- 10) освоєння інвестицій;
- 11) підготовка до виробництва продукції;
- 12) попередні здавання-прийом до експлуатації;
- 13) кінцеве здавання об'єкта до експлуатації.

На наш погляд необхідно також виокремити таку стадію інвестиційного процесу, як визначення ефекту (економічного або соціального).

Інвестиційний процес має всі ознаки системи: у ньому завжди наявний суб'єкт (інвестор) (рис. 1.3) (Додаток В), об'єкт (об'єкт інвестування), зв'язок між ними (інвестування з метою одержання інвестиційного доходу) та інвестиційний ринок, у якому вони існують. При цьому зв'язок є системоутворюючим фактором, оскільки поєднує всі інші елементи в єдине ціле.

Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути дві категорії осіб – інвестори та учасники. Інвесторами, згідно з частиною другою цієї ж статті, є суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладання власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. А учасниками інвестиційної діяльності, за частиною третьою статті 5 Закону, є громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора. Тобто учасники – це особи, які не вкладають свої чи залучені кошти в певні об'єкти і не чекають на позитивні результати своїх інвестицій [33].

Положення Закону містить поняття «суб'єкт інвестиційної діяльності» у широкому значенні, включаючи як осіб, які здійснюють інвестиційну діяльність, так і учасників. Такий підхід суперечить статті 55 Господарського кодексу України від 16.01.2013 [22], яка визначає суб'єктів господарювання як учасників господарських відносин, що здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, і якими є господарські організації – юридичні особи та громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому чинним законодавством порядку.

Будь-який суб'єкт інвестиційної діяльності є учасником, але не будь-який учасник є суб'єктом. Існує необхідність виключення з частини першої статті 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» категорії «учасник» із визначення суб'єктів інвестиційної діяльності за відсутністю в їх діях ознак такої діяльності.

Поняття суб'єкта інвестиційної діяльності міститься і в статті 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. [55], згідно з якою суб'єктами інноваційної діяльності (як різновиду інвестиційної діяльності) можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів в Україні.

Надана дефініція містить необхідні ознаки суб'єкта інвестиційної діяльності, а саме: вичерпний перелік осіб, які здійснюють практичні дії щодо реалізації інвестицій.

Інвесторів як суб'єктів інвестиційної діяльності, що вклали власні, позикові чи залучені майнові й інтелектуальні цінності в об'єкти інвестування, які можуть виступати вкладниками, кредиторами, покупцями, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності, виділяє В.М. Стойка. Науковець наголошує, що учасники інвестиційної діяльності є суб'єктами, як-

що забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень на основі доручення інвестора [131, с. 6].

Інвесторів – суб'єктів господарювання та інвесторів – негосподарюючих суб'єктів, які наділені окремими правами та обов'язками у сфері господарювання, розрізняє В. В. Поєдинок, вказуючи, що ці види різняться за обсягом юридичних можливостей щодо здійснення функції інвестора: для негосподарюючих суб'єктів такі можливості практично вичерпуються корпоративною формою інвестування через неспроможність самотійно забезпечити господарське використання інвестицій [121, с. 49]. Науковець відносить до суб'єктів інвестиційної діяльності (інвесторів) негосподарюючих суб'єктів (фізичних осіб, органи державної влади та органи місцевого самоврядування тощо), підкреслюючи обмеженість їх інвестиційної діяльності тільки корпоративною формою.

З цією позицією погоджуємося і ми, адже інвестиції, реалізовані в корпоративній формі, не обов'язково мають належати суб'єктам господарювання. Проте виникає питання віднесення відносин щодо реалізації інвестицій у корпоративні права до господарсько-правових. Цей різновид інвестиційних відносин є предметом цивільного права, що тільки підтверджує складність та багатогранність інвестиційної діяльності.

Суб'єктом інвестиційної діяльності є також іноземний інвестор, що має особливий правовий статус, який пояснюється наявністю спеціальних національних та міжнародно-правових гарантій захисту іноземних інвестицій. Перелік таких гарантій міститься в Законі України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 [64]. До положень, якими можуть користуватися іноземні інвестори під час здійснення своєї інвестиційної діяльності в Україні, можна віднести норми щодо гарантій прав суб'єктів інвестиційної діяльності та захисту інвестицій, які містяться в Законах України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 і «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 [33; 55].

У статті 1 Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземним інвестором є суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме – юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого,

ніж вітчизняне законодавство та фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності [64].

Визначення суб'єктів інвестування більш вдало викладене в Законі України «Про режим іноземного інвестування», бо використовує цивільну категорію «фізична особа», натомість Закон України «Про інвестиційну діяльність» оперує конституційним поняттям «громадянин». Проте обидва ці законодавчі акти виключають зі сфери своєї дії осіб без громадянства, що унеможлиблює правове забезпечення їх інвестиційної діяльності. Цей недолік виправлено у положеннях Закону України «Про інноваційну діяльність».

Для визначення осіб, які можуть користуватися правами та гарантіями іноземного інвестора, в національному законодавстві застосовується критерій громадянства (для фізичних осіб) або місця реєстрації (для юридичних осіб).

Такий же підхід до визначення іноземного інвестора є і в двосторонніх договорах з питань руху інвестицій та статусу інвесторів, укладених Україною з іноземними державами.

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права [33].

Сьогодні успішно працює маса об'єктів інвестування і перед кожним починаючим інвестором, обов'язково стоїть питання про те, який об'єкт вибрати і при цьому максимально, на скільки це можливо, знизити рівень ризику втратити свій капітал.

Об'єкти інвестування:

- Ринок нерухомості;
- Цінні папери;
- Депозити;
- Земельні ділянки;
- Антикваріат;
- Власна підприємницька діяльність;

– Дорогоцінні метали.

При цьому, всі об'єкти інвестування ще розрізняються і своєю спрямованістю: це може бути державне інвестування, соціальне, комерційне та економічне.

Багато інвесторів також застосовують і такі види вкладів, які володіють циклами інвестування. Наприклад, ви можете вкласти свої кошти в якийсь певний етап наукової дослідницької роботи, в випробування, в повний виробничий процес і т.д.

Інвестиційна сфера вимагає створення певних умов для успішного здійснення інвестиційного процесу.

Сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціокультурних, організаційно-правових і географічних чинників, наявних у тій або іншій країні, що залучають або не приваблюють інвестора, прийнято називати інвестиційним кліматом.

Чинники, що впливають на інвестиційний клімат [154, с. 9-10]:

- а) макроекономічні (динаміка ВВП, рівень інфляції й процентних ставок, частка заощаджень у ВВП);
- б) нормативно-правові (якість і стабільність законодавчої бази, відповідність федерального та регіонального законодавства, політика центральної та місцевої влади, захист прав власності, захист інтересів інвесторів, рівень монополізації в економіці, відкритість економіки, рівень дотримання законності й правопорядку, адміністративні бар'єри входу на інвестиційний ринок, рівень корпоративного управління);
- в) оподаткування (якість податкової системи й рівень податкового тягаря);
- г) інформаційне забезпечення (формування системи інформаційного забезпечення, повнота й доступність інформації про інвестиційні можливості в країні в цілому, про компанії зокрема, актуальність відомостей, довіра до джерела інформації, проведення рекламно-інформаційних кампаній у ЗМІ, організація інвестиційних виставок, презентацій, семінарів, інвестиційних місій);
- д) непередбачуваність, непрозорість країни для інвесторів (непрозорість країни для інвесторів розуміється як відсутність чітких загальноприйнятих

правил ведення діяльності на світових і національних ринках капіталу). Кількісна оцінка непрозорості розроблена відомою аудиторською компанією Price Waterhuse Coopers. Оцінка проводиться за такими критеріями як непрозорість законодавчої бази, системи економіки й фінансової політики, стандартів бухгалтерії й відносин у бізнесі;

е) заборгованість за зовнішніми зобов'язаннями міжнародним економічним і фінансовим організаціям. Цей чинник виконує важливу роль у характеристиці інвестиційного клімату в країні;

ж) доступ на ринки капіталів, доступ до форфейтінгових послуг. Максимальна підсумкова оцінка для країни 100 балів.

Перераховані чинники можуть спонукати як стимулюючу, так і гальмуючу дію на інвестиційну діяльність. Наприклад, скорочення реального об'єму ВВП позначається на промисловому виробництві, викликає, як правило, його спад, нестабільний стан економіки в країні у цілому і внаслідок цього – зниження інвестиційної активності.

Високий рівень інфляції на інвестиційні можливості господарюючих суб'єктів впливає негативно, позаяк відбувається знецінення амортизації, зростання реальної ставки оподаткування прибутку. Також інфляція призводить до необхідності збільшення заробітної платні працівникам та до зростання потреб у оборотних фондах. Як наслідок, звужуються можливості інвестування за рахунок власних коштів господарюючих суб'єктів.

Погіршують умови інвестування у реальний сектор і високі процентні та податкові ставки. Активно інвестиційна діяльність розвивається в умовах зростання ВВП, низького рівня інфляції, низьких процентних ставок та збільшення заощаджень населення.

1.3. Правовий зміст та нормативне регулювання облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві

Сприятливий інвестиційний клімат будь-якої країни передбачає наявність стабільного, чіткого і прозорого інвестиційного законодавства; простих та зро-

зумілих «правил гри» щодо ведення бізнесу і гарантування інвестицій. Більшість інвесторів надають перевагу простоті та чіткості законодавчої бази порівняно з перевагами щодо надання їм податкових пільг, фінансових стимулів та підтримки. Хоча в Україні і створено потужну законодавчу базу щодо регулювання інвестиційної діяльності, однак про стабільність і прозорість інвестиційного законодавства говорити не доводиться. Із всього масиву нормативно-правових актів, прийнятих різними органами влади у сфері інвестиційної діяльності, немає жодного, який би не зазнав змін та доповнень. Часті зміни законодавства аж ніяк не сприяють підвищенню інвестиційної привабливості країни, і є однією з причин, які гальмують приплив іноземних інвестицій [166, с. 80].

Спираючись на думки низки науковців [21; 150; 160; 164; 172; 177], ми вважаємо за доцільне виділити три рівні правового регулювання інвестиційної діяльності, а саме: міжнародний, національний і регіональний.

Значну частину вітчизняного законодавства становлять міжнародні нормативно-правові акти, які регулюють інвестиційну діяльність. До таких документів можна віднести міжнародні угоди про заохочення (стимулювання) та захист інвестицій, у яких закріплюються обов'язки держав відносно поводження з іноземними інвесторами, а також механізми врегулювання спорів, що виникають на цій основі. Україна уклала 70 двосторонніх угод про сприяння та взаємний захист інвестицій. Також, ще із шістьма країнами (Катаром, Бахрейн, Малайзією, Нігерією, Мексикою, Шрі-Ланкою) ведуться переговори щодо узгодження проектів таких угод.

Ще одним видом угод, які регулюють інвестиційну діяльність на міжнародному рівні, виступають угоди про уникнення подвійного оподаткування. Досить часто, у випадку іноземного інвестування, країна-інвестор і країна-реципієнт інвестицій претендують на отримання доходів від підприємницької діяльності. У зв'язку із цим виникають проблеми, пов'язані із подвійним оподаткуванням. Вирішенням цієї проблеми є укладання угод про уникнення подвійного оподаткування. У світовій практиці мають місце дві моделі таких угод: 1) модель, запропонована ОЄСР, перевага у якій надається принципу ре-

зидентності, тобто податки сплачуються у країні, що вкладає кошти; 2) модель, між розвиненими країнами та країнами, які розвиваються, підготовлена ООН, перевага у якій надається принципу територіальності, тобто податки сплачуються у країні, де здійснюється підприємницька діяльність. В Україні чинними є 75 угод про усунення подвійного оподаткування, із них 72 угоди, укладених нашою державою, а три (з Малайзією, Іспанією та Японією) – угоди колишнього СРСР, що застосовуються за принципом правонаступництва.

Угоди про вільну торгівлю, метою яких є усунення митних бар'єрів на шляху руху товарів та інвестицій між господарюючими суб'єктами різних країн є ще одним видом міжнародних угод у сфері інвестиційної діяльності. За роки незалежності Україна уклала 16 угод про вільну торгівлю, що охоплюють 45 країн.

Особливістю усіх міжнародних угод є те, що вони, як елементи міжнародного права, мають пріоритет перед національним законодавством. Зважаючи на це в Україні слід сформувати ефективний механізм державного управління зазначеними угодами.

Інвестиційна діяльність на національному рівні регулюється окремими законами, положеннями кодексів і підзаконними нормативно-правовими актами. Інвестиційне законодавство на цьому рівні доцільно згрупувати за такими розділами:

Законодавство, яке регулює загальні (базові) умови здійснення інвестиційної діяльності на території України. Тут основним нормативним актом є Закон України «Про інвестиційну діяльність», що визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності. Він містить визначення ключових понять; встановлює об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності, а також розкриває їхні права та обов'язки; окреслює джерела фінансування інвестиційної діяльності; закріплює цілі та форми державного регулювання інвестиційної діяльності; передбачає державну підтримку інвестиційної діяльності; забезпечує гарантії прав суб'єктам інвестиційної діяльності; встановлює їхню відповідальність та умови припинення такої діяльності [33].

Законодавство, яке стосується дозвільної системи у сфері інвестування. Сюди можна віднести законодавство щодо отримання документів, необхідних для підготовки і реалізації інвестиційних проєктів. Тут основними нормативними документами є закони України: «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [45], «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проєктів за принципом «єдиного вікна»» [62], «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [46], «Про ліцензування видів господарської діяльності» [59], «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» [63], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [36] та ін.

Законодавство, яке стосується державного контролю (нагляду) за законністю здійснення інвестиційної діяльності. Спрямовано цю групу законів на вдосконалення порядку здійснення комплексного контролю діяльності господарюючих суб'єктів, зменшення втручання держави у діяльність господарюючих суб'єктів, усунення перешкод для розвитку господарської діяльності і недопущення прийняття економічно недоцільних регуляторних актів. До цієї групи законодавства належать закони України: «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [51], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [61] тощо.

Законодавство, яке стосується правового режиму іноземного інвестування. Представлена група законодавства є найчисленнішою та охоплює Закон України: «Про режим іноземного інвестування» [64], «Про зовнішню економічну діяльність» [53], «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [52], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» [38], окремі положення Господарського кодексу України [22] та ін. Базовий закон щодо іноземного інвестування в науковому та експертному середовищі (Закон України «Про режим іноземного інвестування») отримав вкрай неоднозначні, часто критичні оцінки. Так, Законом представлений тільки один (національний) правовий режим діяльності іноземних інвесторів на території України. В той же час міжнародні договори

України про заохочення і взаємний захист капіталовкладень передбачають встановлення принаймні двох режимів здійснення інвестицій – національного та найбільшого сприяння. Досить часто національний режим, який зрівнює у правах вітчизняних та іноземних інвесторів, через свою не транспарентність, на практиці під час прийняття рішень інвесторами більше відлякує інвесторів, ніж їх приваблює. Також, загальні норми, присвячені іноземному інвестуванню, крім того містяться у Господарського кодексу України. Наприклад, у ньому виокремлено спеціальну главу, що присвячена іноземному інвестуванню (глава 38 «Іноземні інвестиції»), яка певною мірою дублює положення вищезазначених законів [22].

Законодавство, яке стосується здійснення інвестиційної діяльності на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності. Спеціальні режими господарювання, що дають можливість запровадити преференційні умови на окремих територіях є одним із дієвих та ефективних засобів активізації інвестиційних процесів. Застосовуються ці режими з метою «реанімації» депресивних територій, формування регіональних «точок економічного зростання» на певних територіях. Статус та територія, на якій спеціальний режим інвестиційної діяльності запроваджується, а також термін, на який він створюється, встановлюються шляхом прийняття для кожної такої території окремого закону. Основними законами тут є закони України: «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [50], «Про індустріальні парки» [54] тощо.

Законодавство, яке стосується підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності. До цієї групи законодавства можна віднести закони України: «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [66], «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [65], «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [41].

Законодавство, яке стосується регулювання інноваційного інвестування. До законів, які регулюють інноваційне інвестування в Україні, можна віднести

наступні закони: «Про інноваційну діяльність» [55], «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [47], «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» [67], «Про наукові парки» [60]. До цих пір не створено ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності та правових умов для функціонування венчурного капіталу.

Законодавство, яке стосується інвестиційної діяльності господарських товариств, об'єднань підприємств та інститутів спільного інвестування. Основними нормативно-правовими актами цього розділу є закони України: «Про інститути спільного інвестування» [56], «Про господарські товариства» [40], «Про акціонерні товариства» [34], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» [39], яким передбачено захист міноритарних акціонерів (акціонерів із незначною часткою в капіталі). Прийняття закону про захист прав міноритарних інвесторів є важливим для інвестиційної привабливості України, оскільки незахищеність їхніх прав є однією з основних причин відсутності припливу іноземного капіталу в Україну.

Законодавство, яке стосується регулювання фінансових інвестицій (ринку цінних паперів). На відміну від реальних, регулювання фінансових інвестицій має певні особливості. Правовою основою цього регулювання є закони України: «Про цінні папери і фондовий ринок» [70], «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [42], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [69] та ін.

Законодавство, яке стосується регулювання участі інвесторів у приватизації. Сюди можна віднести закони України: «Про приватизацію державного майна», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизаційні папери» та ін., які визначають принципи і порядок інвестування в процесі приватизації державного майна. Відбувається регулювання участі інвесторів в приватизації відповідно до цих законів та щорічно затверджується Державною програмою приватизації на поточний рік та іншими нормативними актами.

Законодавство, яке стосується регулювання державно-приватного партнерства. Виключний перелік форм реалізації державно-приватного партнерства в українському законодавстві відсутній. В його рамках можуть укладатися договори про концесію, про спільну діяльність, про розподіл продукції та інші договори. Регулюються відносини у цій сфері законами України: «Про державно-приватне партнерство» [43], «Про концесії» [58], «Про угоди про розподіл продукції» [68] та ін.

Законодавство, яке стосується регулювання капітального будівництва. Належать до цього розділу нормативні акти, які регулюють особливості правового становища проектних та будівельних підприємств. Ними є закони України: «Про основи містобудування», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», що визначають правові, економічні, соціальні і організаційні засади містобудівної діяльності.

Законодавство, яке стосується регулювання інвестиційного розвитку регіонів. Державою протягом останніх років реалізоване широке коло заходів, які спрямовані на стимулювання інвестиційної діяльності у регіонах. Прийнято було низку законів, наприклад закони України «Про засади державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», що визначають засади інвестиційного розвитку регіонів України.

Законодавство, яке стосується вирішення спорів, удосконалення діяльності судової системи, боротьби з корупцією та очищення влади. Між інвесторами та країною, у яку вкладається іноземний капітал, досить часто виникають різного роду суперечки. Найчастіше ці суперечки вирішуються визнанням інвестором положень та норм судової системи країни – реципієнта інвестицій. Виділити у цій групі законів доцільно Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд». Крім того одним із найбільш дестимулюючих чинників формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні є проблема корупції. Вона була та залишається для бізнесу в Україні істотною перешкодою. Важливе значення у реалізації антикорупційної політики має прийняття законів

України «Про запобігання корупції» та «Про очищення влади». Окремі аспекти в інвестиційній сфері, окрім вищезазначених нормативно-правових актів, також регулюються нормами Цивільного, Господарського, Бюджетного, Податкового, Митного та Земельного кодексів України.

Законодавство, яке стосується регулювання відносин власності. Головними нормативними актами, які регулюють ці відносини, є: Цивільний кодекс України [170], Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [44] та ін. Цивільним кодексом України регулюються майнові та особисті немайнові відносини між юридичними та фізичними особами, територіальними громадами, державою, іноземними державами та іншими суб'єктами права. Книга третя ЦКУ безпосередньо регулює право власності та інші речові права, зокрема питання, що стосуються загальних положень про право власності; набуття прав власності, припинення прав власності, прав спільної власності, прав власності на землю (земельну ділянку), прав власності на житло, захист прав власності [170].

Законодавство, яке стосується податкового регулювання інвестиційної діяльності. З ціллю систематизації податкового законодавства було ухвалено Податковий кодекс України, який став в Україні першим кодифікованим законодавчим актом, що спрямований на комплексне регулювання питань, пов'язаних із оподаткуванням [135]. До ПКУ з часу його прийняття було внесено більш ніж 100 поправок, змін та доповнень. А часті зміни податкового законодавства не сприяють притоку інвестицій у країну.

Законодавство, що регулює процеси державного інвестування. Здійснення бюджетних інвестицій регулюється Бюджетним кодексом України [14], законами України: «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо державних інвестиційних проектів)» [37], «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо державних інвестиційних проектів», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» [48], «Про державні цільові програми» [49], Постановою КМУ «Деякі питання управління державними інвестиціями» та ін.

Законодавство, яке стосується екологічних інвестицій. На міжнародному рівні відносини у сфері екологічного інвестування регулюються Кіотським протоколом; на національному – Водним кодексом України, Лісовим кодексом України та Кодексом України про надра, що визначають умови користування водою, надрами та іншими природними ресурсами в процесі інвестування.

Законодавство, яке стосується регулювання земельних відносин у процесі інвестування. Відносини, які виникають у зв'язку із землекористуванням в Україні, регулюються відповідно Земельним кодексом України, в якому регламентуються питання, що пов'язані із правами на землю, правом власності на землю, правом користування землею, набуття прав на землю, продажем земельних ділянок на підставі цивільно-правових договорів та на конкурентних засадах, гарантіями прав на землю, захистом прав на землю, відшкодуванням збитків власникам землі і землекористувачам, вирішенням земельних спорів, охороною земель та ін. [77].

Законодавство, яке стосується регулювання митних відносин у процесі інвестування. Залученню іноземних інвестицій сприяють положення Митного кодексу України, яким передбачено звільнення від сплати ввізного мита товарів, що ввозяться іноземними інвесторами з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів, або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями тощо [116].

Також державне регулювання в інвестиційній сфері здійснюється за допомогою значної кількості підзаконних нормативно-правових актів: указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України та ін. Серед них варто відмітити Концепцію інвестиційної реформи, яку було ініційовано Президентом України 6 квітня 2011 р. Метою цієї реформи було створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, удосконалення адміністрування бюджетних інвестицій, формування позитивного інвестиційного іміджу України в світі, а також позиціонування України як фінансовий, політичний та бізнес-центр у Східній Європі. Передбачала структура інвестиційної реформи п'ять ключових блоків:

- 1) інвестиційна пропозиція «національні проекти»;
- 2) інвестиційний клімат;
- 3) інвестиційна інфраструктура;
- 4) інвестиційний маркетинг;
- 5) інвестиційне партнерство. Інвестиційна реформа, незважаючи на свій потенціал, так і залишилася декларативною.

На даний час вона потребує оновлення, доповнення іншими інституційними реформами – податковою, судовою, земельною та ін.

Інвестиційна сфера, як бачимо, регулюється великою кількістю законодавчих актів та несуттєвими пільгами для інвесторів. Більшість норм, які передбачають здійснення заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату є декларативними.

Законодавчі та нормативні акти, положення яких застосовуються при відображенні в обліку інвестиційних процесів представлено нами у таблиці 1.2 (Додаток Д).

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНИЙ СТАН

2.1. Оцінка та інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності

Одним із важливих методів бухгалтерського обліку є оцінка. Зазначений метод бухгалтерського обліку дає можливість визначити не лише вартість активів підприємства (компанії), але й виявити його потенційні можливості та перспективи економічного розвитку господарюючого суб'єкту. В останні роки інтерес до оцінки вартості майна значно посилюється, що пов'язано із корінними змінами в світових економічних процесах (розвиток торгівлі, поява нових технологій, посилення конкуренції та ін.).

В наш час згідно вимог чинного законодавства оцінка повинна обов'язково застосовуватися всіма господарюючими суб'єктами (незалежно від їх виду і форми власності), позаяк інформація про майно суб'єкта господарювання має бути представлена в обліку виключно у грошовому вимірнику. Порядок проведення вартісної оцінки активів на державному рівні регулюється за допомогою Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Даними стандартами визначається також порядок використання результатів оцінки при веденні бухгалтерського обліку.

Оцінка вважається однією з ключових проблем бухгалтерського обліку. Якщо ж говорити про методи оцінки капітальних та фінансових інвестицій, то «проблемність» оцінки зростає у декілька разів.

У системі обліку та звітності капітальні інвестиції можуть оцінюватися за трьома методами:

1. Затратним, тобто оцінка здійснюється за історичною собівартістю. Застосовується у бухгалтерському обліку.
2. Оцінка з позиції справедливої вартості. Проводиться вона шляхом переоцінки, також використовується у бухгалтерському обліку.

3. Оцінка з позиції майбутніх доходів (майбутньої вартості). Вона проводиться шляхом прогнозування майбутніх доходів, їх оцінки із врахуванням вартості грошей, а також шляхом дисконтування грошових потоків. У системі бухгалтерського обліку даний метод практично не використовується. Більш характерний зазначений метод на етапі планування, прогнозування об'єктів, під час вибору інвестиційних проектів.

Затратний метод трактування та обліку інвестицій переважав до кінця 80-х років. Відповідно до нього спрямування коштів на розвиток підприємства (компанії) розцінювалося як капітальні вкладення, тобто затрати на будівництво, реконструкцію, розширення та придбання основних засобів. Серед головних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і прийнятих Положень (стандартів) бухгалтерського обліку є пріоритетність оцінки активів за історичною (фактичною) собівартістю, тобто витратами на їх виготовлення чи придбання [35; 120].

Не дивлячись на це, згаданими законодавчими та нормативними актами у вітчизняну практику обліку вводяться ряд нових ринкових методів визначення справедливої вартості, за якою може бути здійснений обмін активів, або оплата зобов'язань у результаті операцій між обізнаними, зацікавленими і незалежними сторонами. Приміром, відповідно до П(С)БО 19 визначення справедливої вартості може здійснюватися за такими методами [142]:

1. Поточною собівартістю (оцінка за собівартістю), за якою активи відображаються в обліку за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б заплачена у разі придбання даного активу на поточний момент. За такою оцінкою рекомендується вести облік матеріалів, основних засобів (крім землі, будівель і споруд);

2. Поточною ринковою вартістю (оцінка за справедливою вартістю) – за вартістю реалізації, тобто сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активів в ході звичайної реалізації. Даний метод оцінки рекомендовано застосовувати для обліку

землі, будівель, споруд, машин та устаткування (у разі відсутності даних про ринкову вартість останніх їх облік може вестися за поточною відновлювальною вартістю). Оцінку за поточною вартістю пропонується застосовувати також в обліку цінних паперів, нематеріальних активів. За відсутності ринкової вартості цінні папери можна оцінювати експертним шляхом;

3. Теперішньою вартістю, розрахованою шляхом дисконтування вартістю майбутніх чистих грошових надходжень, що очікуються в результаті звичайної діяльності підприємства. За теперішньою вартістю пропонується здійснювати оцінку довгострокової дебіторської заборгованості, поточних і довгострокових зобов'язань, несприятливих контрактів тощо.

Як зазначає Крупка Я.Д. та ін. оцінка за вхідною ціною, тобто за собівартістю придбання, не включає кон'юнктури ринку, інфляції, передбачає в результаті зміни цін на ринку додаткові доходи і податки з них. Оцінка за вихідною ціною здійснюється шляхом дооцінки, тобто доведення собівартості придбаного товару до ринкової ціни. Аналогічно може формуватися ціна довгострокових необоротних активів, що підлягають амортизації. Дооцінка доводить їх облікову ціну до відповідних аналогів на ринку, нарахування амортизації із збільшеної вартості зменшує прибуток підприємства, впливає на його оподаткування [94, с. 68].

Об'єктивність оцінки капітальних інвестицій у практичній діяльності потрібно розглядати на:

1. Момент придбання інвестицій (спорудження об'єктів, придбання устаткування, машин, транспортних засобів, інструментів, об'єктів інтелектуальної власності). Оцінка, як правило, проводиться за фактичною собівартістю придбання із врахуванням додаткових робіт, послуг, пов'язаних придбанням, доставкою, монтажем об'єктів. Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» оцінка капітальних інвестицій, яка після введення об'єктів в експлуатацію трансформується у їх первісну вартість включає [139; 140]:

– витрати, сплачені постачальникам активів та підрядникам за виконані будівельно-монтажні роботи;

- реєстраційні збори, державне та ввізне мито;
- суми непрямих податків (ПДВ, акцизний збір), якщо вони не відшкодуються підприємству;
- витрати на доставку обладнання та страхування ризиків в дорозі;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- витрати на одержання ліцензій, допусків, інші фінансові витрати, що пов'язані з введенням в експлуатацію об'єктів основних засобів, інших необоротних активів і підлягають капіталізації.

Виключення складає придбання за товарообмінними (бартерними) контрактами, оцінка таких придбаних об'єктів проводиться за справедливою вартістю переданих в замін придбаним активів. Безкоштовно одержанні необоротні активи оцінюються за справедливою вартістю аналогічних активів.

2. Оцінка на дату балансу може здійснюватися за різними методами, зокрема: фактичною собівартістю, собівартістю із врахуванням зменшення корисності, справедливою вартістю, ринковою вартістю та іншими.

Оцінку фінансових інвестицій, як і капітальних, будемо розглядати з точки зору визначення їх ціни на момент придбання та на дату складання балансу.

У першу чергу виділимо методи оцінки, що застосовуються на стадії придбання та формування первісної вартості фінансових інвестицій (рис. 2.1) (Додаток Е). За П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» первісна оцінка здійснюється за собівартістю їх придбання [141].

Мають місце декілька модифікацій собівартості:

- 1) ціна придбання із врахуванням усіх супутніх витрат;
- 2) справедлива вартість обліку інвестицій при обміні їх на цінні папери;
- 3) справедлива вартість, що встановлена за бартерним контрактом.

П(С)БО 12 вводить також складну систему оцінки фінансових інвестицій у балансі. Залежать методи оцінки інвестицій від того, призначені вони для продажу, чи для використання із метою одержання прибутку. Оцінка інвестиції на дату складання балансу у першому випадку здійснюється за справедливою вартістю або за собівартістю із врахуванням зменшення корисності.

Якщо придбані фінансові інвестиції не призначені для подальшого продажу, то крім перерахованих способів може застосовуватися ще й метод оцінки за амортизованою собівартістю та метод участі в капіталі. Застосування того чи іншого методу залежить від: а) терміну і причини утримання; б) ступеня впливу інвестора на підприємство, акції якого ним придбані. Даний фактор враховують також Міжнародні стандарти.

Згідно принципу обачності, відповідно до якого застосування методів оцінки у бухгалтерському обліку має запобігати заниженню зобов'язань і витрат та завищенню оцінки активів та доходів підприємства, в обліку можуть використовуватися альтернативні методи оцінки активів. Скажімо, облік таких активів як запаси на дату балансу здійснюється за найменшою із двох оцінок: первісною вартістю придбання або чистою вартістю реалізації (П(С)БО 9, п. 24) [142]. Застосовувати цей же принцип можна і стосовно до фінансових інвестицій, коли відображення їх в обліку та звітності має здійснюватися за найменшою із таких оцінок: собівартістю або справедливою вартістю (ринковою ціною).

Довгострокові фінансові інвестиції у боргові цінні папери, що утримуються інвестором до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю, тобто за собівартістю, яка збільшена на суму накопиченої амортизації дисконту, або зменшена на суму накопиченої амортизації премії. При цьому під дисконтом розуміється сума перевищення вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю, а під премією – сума перевищення собівартості боргових цінних паперів над їх вартістю [141].

Амортизація, тобто розподіл дисконту або премії протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення, здійснюється за методом ефективної ставки відсотка. Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням відсотка, що підлягає отриманню інвестором [141].

Залежно від того, який вплив інвестор має на суб'єкт інвестування, оцінка може здійснюватися за собівартістю, за правилом нижчої оцінки: собівартості або ринкової вартості, за методом участі в капіталі.

Залежить застосування даних методів від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування (табл. 2.1) (Додаток Ж).

Під асоційованим розуміється підприємство, в якому інвестору належить блокувальний (25 %) пакет акцій (голосів) і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора. Саме так трактує асоційовану компанію міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності [115].

П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», як і міжнародні стандарти, визначає дочірнє підприємство як суб'єкт, що перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства [142]. Спільною діяльністю за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» вважається господарська діяльність зі створенням або без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін відповідно до письмової угоди між ними [141].

Зі змісту п. 11 П(С)БО 12 випливає, що за методом участі в капіталі відображаються фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні підприємства, а також у спільну діяльність із створенням юридичної особи. Проте, є виняток коли ці інвестиції можна не обліковувати за цим методом: коли інвестиції, що придбані й утримуються винятково для продажу впродовж року або якщо діяльність таких пов'язаних підприємств здійснюється за умов, які обмежують здатність передавати кошти інвесторові протягом 12 місяців [141].

У вітчизняній та зарубіжній практиці застосовуються різні підходи до пов'язаних осіб, що повинні вести облік інвестицій за методом участі в капіталі. Якщо такими суб'єктами за міжнародними стандартами є інвестори, що мають суттєвий вплив на об'єкт інвестування, то у П(С)БО прямо зазначені види підприємств, вкладення у які повинні обліковуватися за даним методом: асоційовані, дочірні та спільні із створенням юридичної особи підприємства.

З метою проведення правильної оцінки фінансових інвестицій за методом участі в капіталі особливо важливо мати достовірну інформацію про результати діяльності об'єкта інвестування та його майновий стан (повну фінансову звітність за останній рік). На підставі такої інформації відбуваються підрахунки участі підприємства у змінах капіталу об'єкта інвестування, що врахо-

вуються залежно від того, які елементи капіталу об'єкта інвестування змінилися, та можуть впливати на збільшення (зменшення) вартості інвестицій, нерозподіленого прибутку, додаткового капіталу.

Головною особливістю застосування цього методу виступає те, що він дає змогу відобразити в обліку та звітності інвестора зміну величини фінансової інвестиції за результатами діяльності об'єкта інвестування, навіть якщо у звітному періоді не було розподілу прибутку останнього та не нараховувалися дивіденди. Звідси слідує, що ефективність інвестування має зрости, адже вплив інвестора щодо контролю та раціонального управління діяльністю інвестованого підприємства (компанії) у цьому випадку буде більш дієвим порівняно із тим, якби результати роботи об'єкта інвестування не включалися до його звітів.

Таким чином, балансова вартість фінансових інвестицій може також збільшуватися (зменшуватися) на суму, що є часткою інвестора у сумі інших змін у власному капіталі, із включенням (виключенням) цієї суми до іншого додаткового капіталу чи додатково вкладеного капіталу (якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що призвело до виникнення (зменшення) емісійного доходу об'єкта інвестування).

Отже, цей метод передбачає коригування величини вартості фінансових інвестицій не тільки на належну інвестору частку прибутку. Згідно вимог, встановлених п. 12 П(С)БО 12, балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі змін власного капіталу об'єкта інвестування (крім змін, здійснюваних за рахунок чистого прибутку або непокритого збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до (з) відповідних статей власного капіталу інвестора [141].

У національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку визначено, що інформація [120]:

а) повинна бути дохідлива та розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;

б) повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому;

в) повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекозчень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності;

г) надавати можливість користувачам порівнювати: різні періоди; різних підприємств.

Наскільки якіснішу інформацію було покладено в основу розрахунків, настільки більш обґрунтованими будуть прийняті рішення щодо ефективності впровадження інвестиційних проектів і програм.

Обов'язково інформація повинна відповідати принципу порівнянності, адже інвестор має проводити аналіз інвестиційної привабливості підприємств (компаній) при виборі найбільш вдалого варіанту за єдиним підходом щодо висвітлення інформації усіх підприємств (компаній).

Передумовою зіставності є представлення відповідної інформації попереднього періоду і розкриття інформації щодо облікової політики та її змін. Здійснюється встановлення та відображаються зміни облікової політики підприємства (компанії) за рішенням власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи). Визначається облікова політика підприємств у розпорядчому документі, який приймається керівником підприємства у формі Наказу (Положення) про облікову політику. У документі про облікову політику значне місце повинно бути відведено інвестиційній діяльності.

У сфері інвестування прийняття управлінських рішень базується на багатьох видах інформації. Питання щодо класифікації інформації, яка використовується в управлінні інвестиційною діяльністю господарюючих суб'єктів, є дискусійним.

Одна частина науковців розподіляє економічну інформацію на наступні види: оперативно-технічну; планову; облікову. Друга частина дотримується іншої точки зору. Інформацію вони поділяють на: оперативно-виробничу, облі-

кову та статистичну, або на планову, нормативно-довідкову і статистичну звітність. Однак, представлена диференціація не охоплює усі види інформації, яка використовується у процесі прийняття рішень щодо реального або фінансового інвестування, не відображає їх функціональної характеристики.

На думку Крупка Я.Д. та ін. з метою впорядкування інформаційної системи, що застосовується в управлінні інвестиційною діяльністю підприємства, доцільно виходити з того, що в процесі прийняття рішень використовуються дві великі групи даних [93, с. 82]:

1. Базова інформація, що визначає завдання, норми, параметри реальних дій, існуючі обмеження при здійсненні інвестицій. До цієї групи належить регулятивно-правова, нормативно-довідкова, бізнес-планова та проектно-кошторисна інформація;

2. Інформацію, що відображає фактичний стан об'єктів управління в процесі формування інвестиційного портфеля та реалізації окремих інвестиційних проектів. Ця група охоплює облікову, звітну та статистичну інформацію, необлікові дані.

Що стосується сфери капітального будівництва, то тут виділяють умовно-постійну і змінну інформацію. При визначенні структури першої групи інформаційного забезпечення необхідно окремо розглядати проектно-кошторисну документацію, якою є специфічний вид інформації, характерний тільки для сфери реального інвестування, наприклад, капітального будівництва. Деякі автори в економічній літературі не виділяють її в окремий вид, а відображають у складі нормативно-довідкової чи приєднують до планової інформації.

Використовується інформація у сфері інвестування за наступними напрямками:

1. З метою визначення інвестиційної привабливості – привабливості окремих проектів, окремих підприємств (компаній) щодо здійснення інвестиційних вкладень: оцінки майнового стану, прибутковості підприємства (компанії), його фінансової стійкості, ліквідності, показників ділової активності підприємства (базою є інформація фінансової і статистичної звітності).

Прибутковість і фінансова стійкість підприємства є найбільш важливими напрямками інформації, яку потребують більшість її користувачів (реальні та потенційні інвестори чи партнери) щодо інвестиційної сфери.

Інформація щодо прибутковості характеризує можливість одержання інвесторами вигоди від здійснення вкладів у формі частини прибутку (дивідендів, відсотків). Інформацію щодо фінансової стійкості інвестори потребують із метою одержання впевненості відповідно того, що підприємство (компанія) і надалі буде функціонувати стабільно, йому не загрожує банкрутство та інші інвестиційні ризики.

2. З метою встановлення величини інвестиційних витрат та ресурсів у процесі здійснення інвестиційних вкладень у період реалізації інвестиційних проектів та програм (базою виступає інформація з облікових реєстрів до рахунків бухгалтерського обліку 14, 15, 35, 72, 74, 96, 97 та інших).

3. З метою отримання фактичних даних на етапі експлуатації введених у дію інвестиційних проектів – для розрахунку фактичної ефективності інвестиційних вкладень: коефіцієнт ефективності інвестицій, період окупності, чистий теперішній дохід, індекс доходності, термін окупності, внутрішня норма доходності (базою виступає інформація про грошові потоки із облікових даних та Звіту про рух грошових коштів, облікові дані про інвестиційні витрати).

Міжнародні та національні стандарти обліку та фінансової звітності спрямовані на інформаційне забезпечення багатьох користувачів інформації. Значна кількість облікової інформації пов'язана з інвестиційною діяльністю, яку використовують більшість користувачів, зокрема (рис. 2.2) (Додаток 3) [93, с. 79-80]:

– власники (засновники, учасники, інвестори, акціонери) – для прийняття рішень щодо стратегії розвитку підприємницької діяльності, придбання, утримання або продажу акцій, прибутковість діяльності, фінансова стійкість підприємства;

– працівники – (менеджери, інші працівники) – оперативне управління реалізацією інвестиційно-інноваційних проектів та програм, оцінка проектною та фактичною ефективності інвестицій та інновацій;

– держава (органи податкові, дозвільної системи, статистики, ДКЦПФР, та інші) – правильність нарахування та повнота сплати податків, законність здійснення діяльності, узагальнення інформації про інвестиційно-інноваційну діяльність в межах галузі, регіону, країни в цілому, захист прав акціонерів, регулювання діяльності емітентів цінних паперів;

– банки – фінансова стійкість та можливість кредитування підприємства, дані про повернення кредиту, отримання відсотків та інших фінансових послуг;

– партнери (постачальники і покупці, дебітори і кредитори) – надійність партнерів щодо проведення комерційних операцій, здійснення інвестиційних вкладень;

– громадськість (потенційні інвестори) – можливість інвестування коштів, придбання цінних паперів, а також з метою виявлення впливу діяльності підприємств на суспільний добробут (зайнятість, соціальні блага, екологія та ін.).

2.2. Формування та облік фінансових ресурсів на здійснення інвестиційних програм

Інвестиційна діяльність підприємства здійснюється за рахунок інвестиційних ресурсів, які являють собою сукупність фінансових ресурсів, що формуються й використовуються підприємством для вирішення проблем, пов'язаних із процесами проектування, будівництва, розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, тобто фінансують інвестиційну діяльність підприємства [161]. Інвестиційні ресурси – це майнові та інтелектуальні цінності, які вкладаються суб'єктом господарювання в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту [1, с. 894].

Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позиції забезпечення ефективних результатів інвестиційної діяльності [15, с. 88].

Одним з найважливіших завдань ефективного управління інвестиційними ресурсами підприємства є визначення джерел їх формування.

В економічній практиці існує багато класифікацій джерел формування інвестиційних ресурсів, і більшість з них співпадає із тією класифікацією, яка подана в українському законодавстві. Так, згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність», джерела інвестиційних ресурсів поділяються на [33]:

- власні фінансові ресурси (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків щодо аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження та заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позикові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); – залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян та юридичних осіб);
- бюджетні інвестиційні асигнування (безкоштовно надане бюджетними органами цільове фінансування);
- безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств, громадян.

Багато дослідників класифікують джерела інвестиційних ресурсів на внутрішні (прибуток; амортизаційні відрахування; страхові відшкодування; інвестиції власників підприємства) і зовнішні (бюджетні інвестиції; кошти кредитних установ та організації, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інших інституційних інвесторів; продаж цінних паперів тощо). Згідно з даною класифікацією, внутрішні інвестиційні ресурси формуються безпосередньо на підприємстві для забезпечення його розвитку, зовнішні ж формуються за його межами [96, с. 5].

Ефективне формування інвестиційних ресурсів щодо окремих джерел є найважливішою умовою фінансової стійкості підприємства. У свою чергу, обсяги та джерела формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються структурою капіталу, що склалася на підприємстві в процесі його господарської діяльності, а також вартістю залучення капіталу [10].

Підприємство на практиці саме у такому розрізі сприймає проблему фінансування при прийнятті інвестиційних рішень. З більшою чи меншою точністю господарюючий суб'єкт може визначити свої внутрішні резерви для фінансування проекту (хоча сьогодні в умовах економічної нестабільності це зробити непросто), і головним завданням для нього є залучення додаткових фінансових ресурсів.

Таким чином, ефективне управління формуванням інвестиційних ресурсів виступає найважливішою умовою фінансової стійкості підприємства (фірми).

В структурі інвестиційних ресурсів українських підприємств переважають власні джерела їх формування.

Серед власних джерел інвестицій прибуток є головним. Він залишається в розпорядженні підприємств після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Частина прибутку, яка спрямовується на розвиток (у фонд накопичення), може бути використана на будь-які інвестиційні цілі.

На другому місці серед джерел власних коштів господарюючих суб'єктів знаходяться амортизаційні відрахування. Розмір їх залежить від вартості використовуваних на підприємстві основних засобів і прийнятої політики амортизації.

Аналізуючи процес взаємодії амортизаційних відрахувань і прибутку, Костецький В.В. та Бутов А.М. зазначають, що ефективність його дії багато в чому залежить від того, чи виконують амортизаційні відрахування функцію стимулювання, завдяки якій виникають передумови отримання додаткового ефекту для підприємства [92, с. 139].

Регулюється формування даного процесу, як правило, державою через розробку заходів амортизаційної і податкової політики. Необхідно, щоб цей процес відбувався з урахуванням потреби створення конкурентоспроможного виробництва в стратегічній перспективі. Визначення оптимальних норм і видів амортизації – одне з найважливіших завдань держави. Занадто великі амортизаційні відрахування зменшують податкову базу і, відповідно, податкові надходження до бюджету, проте сприяють зростанню інвестицій та інновацій. Занадто малі амортизаційні відрахування, навпаки, збільшують податкову базу,

але не сприяють вкладенню інвестицій та активізації інноваційних процесів. Тому тільки обґрунтована амортизаційна політика дозволяє стимулювати оновлення виробничо-технічної бази підприємств і забезпечити зростання інвестицій [4, с. 200].

Даному процесу повною мірою відповідають методи прискореної амортизації основних засобів. Доцільність прискореної амортизації обумовлюється наступним. По-перше, застосування прискорених методів нарахування амортизації можна порівняти з безпроцентною позикою на технічний розвиток підприємства. Це пояснюється тим, що у першій половині періоду експлуатації обладнання за рахунок збільшення амортизаційних відрахувань збільшується собівартість продукції, отже, зменшується оподатковуваний прибуток і, відповідно, податок на прибуток. Тому в розпорядженні підприємства залишається більше коштів для фінансування технічного розвитку та оновлення основних засобів. Таким чином, застосування прискореної амортизації дозволяє отримати пільги з податку на прибуток у перші роки використання введеного в експлуатацію устаткування, а тим самим стимулює його своєчасне оновлення і процес інноваційної діяльності. По-друге, великі амортизаційні відрахування сприяють зростанню інвестицій і процесу оновлення парку устаткування підприємств. По-третє, методи прискореної амортизації дозволяють швидше перенести на витрати підприємства знос устаткування. Це особливо важливо, оскільки обладнання може зноситися морально швидше, ніж фізично. У разі швидкого морального старіння цього обладнання швидше створюється резерв для його заміни. Економічний ефект від прискореної амортизації виражається додатковими коштами, які залишаються в розпорядженні підприємства на оновлення техніки, технології та продукції [4, с. 201].

Фінансові ресурси, зокрема, грошові кошти, в інвестиційній діяльності відіграють найбільшу роль. По-перше, вони можуть трансформуватися у будь-яку іншу форму інвестиційних ресурсів, а по-друге – тільки наявність достатнього обсягу грошових коштів дає можливість інвестору обирати будь-який

об'єкт інвестування. Інвестиції у формі матеріальних, нематеріальних та трудових ресурсів вкладаються виключно в процес виробництва.

Альтернативним джерелом формування інвестиційних ресурсів є залучені інвестиційні ресурси, що формуються переважно за рахунок емісії цінних паперів та збільшення розмірів поточних зобов'язань. На підприємствах малого та середнього бізнесу залучені інвестиційні ресурси формуються переважно за рахунок приросту поточних зобов'язань, оскільки емісія цінних паперів є привілеєм акціонерних товариств, а даний вид господарювання не є притаманним підприємствам малого бізнесу [176, с. 95]. Сформовані інвестиційні ресурси за рахунок даного виду інвестиційних ресурсів мають короткостроковий характер, впливають на погіршення мотивації праці за рахунок збільшення кредиторської заборгованості з оплати праці та учасниками підприємства і стану платіжної дисципліни на підприємстві.

Серед позикових джерел забезпечення інвестиційних ресурсів найбільш поширеними є довгострокові кредити, а серед них – інвестиційні кредити [152, с. 183]. Інвестиційний кредит – боргові відносини між підприємством та фінансовими установами, за принципами строковості, поверненості, забезпеченості, платності, цільового використання. До інвестиційного кредиту не можуть належати кредити, спрямовані на фінансування тимчасових потреб підприємств у оборотних коштах [102, с. 44].

Одним з нових боргових джерел фінансування інвестиційних ресурсів, яке отримало розповсюдження у розвинених країнах при інвестуванні малого та середнього бізнесу, є інвестиційний селенг – форма зобов'язання, при якій власник передає право на користування його майном (як основними засобами, так і цінними паперами та продуктами інтелектуальної власності), отримуючи відповідну плату. Подібною до селенгу формою залучення інвестиційних ресурсів є лізинг – довгострокова оренда основних виробничих фондів з правом викупу [152, с. 183].

Важливим джерелом залучених інвестиційних ресурсів є внески вітчизняних та зарубіжних інвесторів, які поділяються на прямі і портфельні інвестиції.

Для обліку власного капіталу передбачені наступні рахунки: 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», 41 «Капітал у дооцінках», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 45 «Вилучений капітал», 46 «Неоплачений капітал». Рахунки 40, 45 і 46 використовують для формування статутного (пайового) капіталу підприємства. Рахунки 41, 42, 43, і 44 призначені для обліку власного капіталу, який створюється в процесі господарської діяльності підприємства, але не є статутним капіталом. Цей капітал належить власникам і направляється на задоволення потреб господарювання, проте він не закріплений за кожним з учасників.

Залучений зі сторони капітал традиційно поданий у діючій моделі балансу розділами: III «Довгострокові зобов'язання» і IV «Поточні зобов'язання». За основну критеріальну ознаку в розмежуванні згаданих джерел прийнято строки погашення зобов'язань. Зобов'язання з терміном погашення понад один рік вважаються довгостроковими, а з строком до року – короткостроковими.

Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, який затверджений наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291 для узагальнення інформації про наявність та погашення поточних зобов'язань підприємства призначено балансові рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання» (рис. 2.3) (Додаток И) та позабалансові рахунки – рахунки, призначені для обліку майна та заборгованості, які фактично не належать підприємстві, а тому не можуть бути включені до балансу [58].

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженого наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291 для узагальнення інформації про наявність та погашення довгострокових зобов'язань підприємства призначено балансові рахунки 5 класу (рис. 2.4) (Додаток К), для узагальнення інформації про наявність та погашення поточних зобов'язань підприємства призначено балансові рахунки класу 6 «Поточні зобов'язання» (рис.) (Додаток) та позабалансові рахунки (рахунки, що призначені для обліку майна і заборгованості, які фактично не належать підприємстві, а тому не можуть бути включені до балансу) [83].

2.3. Організація та методика обліку інвестиційних процесів капітального характеру

Оснoву інвестиційної діяльності підприємства (компанії) становить реальне інвестування. Це інвестування у сучасних умовах на більшості підприємств є єдиним напрямком інвестиційної діяльності, що у свою чергу визначає високу роль управління реальними інвестиціями у системі інвестиційної діяльності підприємства (компанії).

Характеризується здійснення реальних інвестицій певними особливостями, основними серед яких є:

1. Реальне інвестування виступає головною формою реалізації стратегії економічного розвитку підприємства (компанії). Забезпечується основна мета цього розвитку здійсненням високоефективних реальних інвестиційних проєктів, а сам процес стратегічного розвитку підприємства (компанії) становить собою не що інше, як сукупність реалізованих у часі цих інвестиційних проєктів. успішно проникати на нові товарні та регіональні ринки, забезпечувати постійне зростання своєї ринкової вартості дозволяє підприємству саме ця форма інвестування.

2. Реальне інвестування знаходиться у тісному взаємозв'язку із операційною діяльністю підприємства. Як правило, у результаті реального інвестування вирішуються задачі збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг), розширення їх асортименту та підвищення якості вироблених товарів, зниження поточних операційних витрат. У свою чергу, від реалізованих підприємством (компанією) реальних інвестиційних проєктів багато у чому залежать параметри майбутнього операційного процесу, потенціал зростання обсягів операційної діяльності підприємства (компанії).

3. Реальні інвестиції є найменш ліквідними. Пов'язано це із вузькою цільовою спрямованістю більшості форм цих інвестицій, що практично не мають у незавершеному виді альтернативного господарського застосування. Виходячи з цього, компенсувати у фінансовому відношенні невірні управлінські рішення, які були пов'язані з початком здійснення реальних інвестицій, досить складно.

4. Реальні інвестиції, як правило, забезпечують більш високий рівень рентабельності у порівнянні із фінансовими інвестиціями. У реальному секторі економіки ця здатність генерувати велику норму прибутку виступає одним із спонукальних мотивів до підприємницької діяльності.

5. Реалізовані реальні інвестиції забезпечують господарюючому суб'єкту стійкий чистий грошовий потік. Формується цей чистий грошовий потік за рахунок амортизаційних відрахувань від основних засобів і нематеріальних активів навіть у ті періоди, коли експлуатація реалізованих інвестиційних проектів не приносить прибутку підприємству (компанії).

6. Реальні інвестиції піддаються високому рівню ризику морального старіння. Супроводжує інвестиційну діяльність цей ризик як на стадії реалізації реальних інвестиційних проектів, так і на стадії їх експлуатації. Сформував тенденцію до збільшення рівня зазначеного ризику у процесі реального інвестування стрімкий технологічний прогрес.

7. Реальним інвестиціям притаманним є високий ступінь протиінфляційного захисту. В умовах інфляційної економіки, як показує досвід, темпи росту цін на багато об'єктів реального інвестування не тільки відповідають, але у багатьох випадках навіть випереджають темпи росту інфляції, реалізуючи ажіотажний інфляційний попит підприємців на матеріалізовані об'єкти підприємницької діяльності.

Реальні інвестиції здійснюються підприємствами (компаніями) у різноманітних формах, основними з яких є наступні (рис. 2.5) (Додаток Л).

Всі представлені форми реального інвестування можуть бути зведені до трьох основних його напрямків: капітального або капітальних вкладень (перші шість форм); інноваційного інвестування (сьома форма) та інвестування природи оборотних активів (восьма форма).

Визначається вибір конкретних форм реального інвестування підприємства (компанії) задачами галузевої, регіональної та товарної диверсифікованості його діяльності (направлені на розширення обсягу операційного доходу), можливостями впровадження нових ресурсо- та трудозберігаючих технологій (на-

правлені на зниження рівня операційних витрат), а також потенціалом формування інвестиційних ресурсів (капіталу у грошовій та іншій формах, який є привабливим для здійснення вкладень у об'єкти реального інвестування).

Найпоширенішою формою реальних інвестицій є капітальні інвестиції або капітальні вкладення, які забезпечують просте та розширене відтворення національної економіки.

Згідно п. 14.1.81 статті 14 розділу I ПКУ капітальні інвестиції – це господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу [135].

За економічним змістом капітальні інвестиції – це частина валового внутрішнього продукту, яка спрямована на створення основного капіталу за рахунок амортизаційних відрахувань і коштів нагромадження [79].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, здійснюються у формі капітальних вкладень [33].

Капіталовкладення – це грошовий вираз сукупності витрат на створення нових, розширення, реконструкцію, технічне переоснащення діючих підприємств та оновлення основних засобів, впровадження нової техніки у виробничих галузях народного господарства, будівництво об'єктів усіх галузей соціальної сфери та виконання проектних і геологорозвідувальних робіт. Отже об'єктами капіталовкладень виступають виробничі основні засоби, оборотні засоби (матеріально-виробничі запаси), основні засоби невиробничого призначення, а також витрати на відтворення основних засобів [132].

Капітальні вкладення в основні засоби класифікують за формами відтворення, за складом витрат, галузевим спрямуванням та територіальним розміщенням, за призначенням, за способом виконання робіт, за формою власності, а також за джерелами фінансування (рис. 2.6) (Додаток М). Розподіл обсягів капіталовкладень за цими ознаками складають структури капіталовкладень.

Отже реальні інвестиції характеризуються відтворювальною, технологічною, територіальною та галузевою структурою.

Відтворювальна структура капітальних вкладень визначає співвідношення витрат на реконструкцію, технічне переозброєння і розширення діючих підприємств та на будівництво нових підприємств. Вона характеризує співвідношення між витратами на відшкодування вибуття основних фондів і витратами на їх накопичення. Технологічна структура визначає співвідношення інвестицій, які використовуються на створення активної та пасивної частини основних засобів. Галузева структура відображає розподіл капіталовкладень за галузями народного господарства. Територіальна структура показує розподіл капіталовкладень між регіонами країни [78, с. 355-356].

Як свідчить рисунок 2.6 капіталовкладення, залучені у створення і відновлення основних засобів, розподіляються за призначенням на капітальні вкладення виробничого та невиробничого призначення.

До капіталовкладень виробничого призначення належать витрати на об'єкти, які після завершення будівництва будуть функціонувати у сфері матеріального виробництва: у промисловості, сільському господарстві, в будівництві, торгівлі та суспільному харчуванні, на транспорті та у зв'язку, водному та лісовому господарствах, матеріально-технічному забезпеченні та збуті. Конкретно до капітальних вкладень виробничого призначення належать витрати (інвестиції), вкладені у будівництво виробничих будівель і споруд, реконструкцію, технічне переозброєння та модернізацію діючих підприємств, придбання машин та обладнання, транспортних засобів, обчислювальної техніки тощо.

До складу капіталовкладень невиробничого призначення відносяться витрати на створення об'єктів житлового та комунального господарства, закладів освіти, культури, мистецтва, охорони здоров'я, фізкультури, соціального забезпечення, а також науково-дослідницьких та інших організацій, пов'язаних із розвитком науки (житлових будинків, гуртожитків, шкіл, бібліотек, клубів, дитячих дошкільних закладів, лікарень, оздоровчих таборів для дітей тощо).

Капіталовкладення за способом здійснення будівельно-монтажних робіт поділяють на такі, що виконуються підрядним і господарським способами.

Підрядний спосіб ведення будівельно-монтажних робіт передбачає їх виконання постійно діючими спеціалізованими підрядними будівельно-монтажними організаціями. Підприємства (компанії), для яких створюються основні засоби та які здійснюють для цього певні вкладення капіталу, називаються забудовниками. Будівництво при господарському способі здійснюється самим підприємством-збудовником. Роботи на об'єкті будівництва при цьому ведуться власними силами і засобами підприємства (компанії) нарівні із основною виробничою діяльністю.

Що стосується форми власності, то розрізняють державні та приватні капітальні вкладення. Державні капіталовкладення здійснюються за рахунок державних коштів та призначені для виконання державних програм розвитку окремих галузей господарства та підприємств (компаній). Фінансування приватних капіталовкладень здійснюється за рахунок як власних коштів підприємств (компаній), так і з залученням зовнішніх джерел (кредити, позики). Метою здійснення приватних капіталовкладень є зміцнення підприємствами (компаніями) своєї позиції на ринку.

У залежності від джерел фінансування Сафонов Ю.М. розрізняє такі капітальні вкладення [153]:

- державні – інвестиції, спрямовані на створення та відновлення основних фондів, джерелом фінансування яких є кошти Державного бюджету, державних підприємств і організацій, а також місцевих бюджетів;

- державні централізовані – інвестиції, що спрямовані на створення і відновлення основних фондів і фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету і бюджетних кредитів;

- недержавні – інвестиції, що фінансуються за рахунок коштів інвесторів з недержавними формами власності, а саме:

- власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження та заощадження громадян, юридичних осіб і т.д.);

- позикові фінансові кошти інвестора;
- залучені фінансові кошти інвестора (кошти, отримані від продажу акцій, облігацій, пайові та інші внески громадян, юридичних осіб); безкоштовні і добродійні внески, пожертвування громадян, підприємств та організацій;
- кошти іноземних інвесторів (іноземні інвестиції як прямі, так і портфельні, капітальні трансферти, кредити);
- капітальні трансферти – інвестування капітальних вкладень шляхом переказу іноземної валюти в Україну і передачі права володіння іноземними цінними паперами.

Усі інвестори, без виключення, хочуть знати, що принесуть їм, крім головного болю, інвестиції. Тому інвестор оцінку їх ефективності робить на усіх етапах вкладень, починаючи із попередньої оцінки. Основним критерієм оцінки вкладень є їх прибутковість. Наступним критерієм виступає ступінь ризику.

Інвестор реальних інвестицій, з позиції прибутковості вкладень, на попередньому етапі робить техніко-економічне обґрунтування інвестицій (ТЕО), у якому здійснюється укрупнений розрахунок основних показників майбутнього виробництва, його витрат та результатів: розрахунок витрат на виробництво, матеріали, робочу силу, оборотні кошти, податки та збори; розрахунок очікуваної виручки, очікуваний прибуток, витрат на виплати кредитів банку, термінів окупності вкладень та інших показників ефективності.

Розробка його бізнес-плану є обов'язковим елементом оцінки інвестиційного проекту. Бізнес-план при цьому розробляється окремо для банку, який кредитує інвестиційний проект, для співінвесторів, якщо такі є, та для себе.

Розробляються бізнес-плани на попередньому етапі інвестицій, у процесі інвестування та у процесі запуску у роботу підприємства.

Проводиться оцінка ефективності інвестицій по ряду показників, головними серед яких є:

- оцінка рентабельності інвестицій через індекс прибутковості;
- термін окупності інвестицій;
- чистий приведений дохід;

– внутрішня норма прибутковості інвестицій.

Інвестору ці показники дають можливість зробити правильний вибір інвестицій у проекти із позиції їх прибутковості.

Проводиться оцінка ризику інвестиційних вкладень моделюванням змін основних показників проекту та визначенням чутливості проекту до цих можливих змін. Розробляються бізнес-плани найчастіше за:

- песимістичним сценарієм, при найгірших умовах реалізації і функціонування проекту;
- оптимістичним сценарієм, при найкращих умовах;
- усередненим сценарієм, який, ближче до реальних можливостей.

Діапазон збереження ефективності проекту, у процесі моделювання за умов, які змінюються, показує інвестору можливі межі ризику при вкладеннях у даний проект.

Реальне інвестування – це основа зростання виробничого та економічного потенціалу країни, тому так важлива оцінка його ефективності та оцінка ризику вкладень в реальні інвестиційні проекти не тільки для інвестора, а й для економіки всієї держави.

Матрос О.М. виділяючи у інвестиційному процесі три фази при цьому зазначає, що в бухгалтерському обліку в передінвестиційній фазі здійснюється облік формування інвестиційних ресурсів, в інвестуванні – облік операцій з капітального інвестування, в забезпеченні віддачі інвестицій – облік результатів інвестиційної діяльності. Відповідно в першій фазі об'єктами бухгалтерського обліку діяльності підприємства зі здійснення капітальних інвестицій здійснюється облік майна підприємства та джерел його утворення відповідно до основних класифікаційних ознак інвестиційних ресурсів. В другій фазі об'єктами бухгалтерського обліку виступають: нове та додаткове будівництво, монтаж об'єктів основних засобів, придбання основних засобів, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт основних засобів, придбання та виготовлення інших необоротних активів, придбання та створення нематеріальних активів. В кінцевій фазі об'єктами обліку виступають результати інвестиційної діяльності: або зростання

необоротних активів на підприємстві, або прибуток чи збиток, отриманий внаслідок продажу об'єктів капітальних інвестицій [106, с. 262].

Усі витрати СВК «Трудівник» на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів накопичуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». За дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції» відображають збільшення зазначених витрат на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів, за кредитом – їх зменшення (введення в дію, прийняття в експлуатацію придбаних або створених нематеріальних активів) [83].

Сальдо цього рахунку показує незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні та нематеріальні активи. Відповідно до Методрекомендацій № 561 незавершеними капітальними інвестиціями (незавершеним будівництвом) визнаються затрати з будівництва (виготовлення), придбання і поліпшення об'єктів основних засобів з початку і до закінчення зазначених робіт та введення об'єктів в експлуатацію [110].

Облік за рахунком 15 «Капітальні інвестиції» орієнтований на діючий план рахунків та Інструкцію щодо його застосування в СВК «Трудівник» організовано за наступними субрахунками [133; 83]:

– 151 «Капітальне будівництво». Відображають витрати на будівництво, що здійснюється як господарським, так і підрядним способом для власних потреб підприємства. Також ведеться облік устаткування, що підлягає монтажу в процесі будівництва;

– 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів». Обліковують витрати на придбання або виготовлення власними силами матеріальних активів, облік яких ведеться на рахунку 10 «Основні засоби» (крім об'єктів будівництва та основного стада);

– 153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів». Відображають витрати підприємства (організації, установи) на придбання або виготовлення власними силами матеріальних активів, облік яких ведеться на рахунку 11 «Інші необоротні матеріальні активи»;

– 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Відображають витрати підприємства на придбання або створення власними силами активів, облік яких ведеться на рахунку 12 «Нематеріальні активи»;

– 155 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів». Ведеться облік витрат на придбання або вирощування (створення) довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться на рахунку 16 «Довгострокові біологічні активи», у тому числі на вирощування незрілих довгострокових біологічних активів, та формування основного стада робочої і продуктивної худоби (крім тварин, які обліковуються на рахунку 21 «Поточні біологічні активи»).

Затрати на будівництво, виготовлення, придбання і поліпшення об'єктів (капітальні інвестиції) в СВК «Трудівник» групуються за такими напрямками робіт (витрат) [117]:

- проектно-вишукувальні роботи;
- будівельні роботи;
- роботи з монтажу устаткування;
- придбання устаткування, що потребують монтажу;
- придбання устаткування, що не потребують монтажу, інструментів та інвентарю;
- інші капітальні роботи і затрати.

Аналітичний облік капітальних інвестицій ведеться у розрізі затрат на зазначені роботи (витрати) окремо за об'єктами інвестицій.

Кореспонденцію рахунків з обліку капітальних інвестицій представимо у таблиці 2.2 (Додаток Н).

У формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» інформація про капітальні інвестиції відображається у першому розділі активу за статтею 1005 «Незавершені капітальні інвестиції». У Примітках до річної фінансової звітності дані про капітальні інвестиції узагальнюються у третьому розділі за їх видами (капітальне будівництво, придбання (виготовлення) основних засобів, придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів, придбання (виготовлення) нематеріальних активів, формування довгострокових біологічних активів) [113].

2.4. Організація та методика обліку фінансових інвестицій

Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у фінансові інструменти, серед яких переважають цінні папери, із метою одержання доходу (прибутку) у майбутньому.

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 року № 559 «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» під фінансовими інструментами розуміють контракти, які одночасно приводять до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого [142].

Фінансові інструменти в бухгалтерському обліку поділяють на [142]:

- фінансові активи, які включають у себе: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх, еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи;
- фінансові зобов'язання – включають фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу та інші фінансові зобов'язання;
- інструменти власного капіталу – це прості акції, частки та інші види власного капіталу;
- похідні фінансові інструменти – ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні цінні папери.

П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» розглядає фінансові інвестиції як активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора [142].

Згідно п. 14.1.81 статті 14 розділу I Податкового Кодексу України фінансові інвестиції – це господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на:

– прямі інвестиції – господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою;

– портфельні інвестиції – господарські операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку [135].

Існують такі форми фінансового інвестування:

1. Підприємство може направляти частину вільних фінансів в статутні фонди інших підприємств. Така діяльність дозволяє встановити тісну співпрацю в сфері поділу ресурсів, диверсифікації виробництва та вдосконалення виробничої інфраструктури.

2. Однією зі складових портфеля фінансових інвестицій є депозитні вклади в банках і інших фінансових установах. Депозити можуть відрізнятися термінами, сумою і валютою.

3. Важливу роль у формуванні інвестиційного портфеля грає напрямок капіталу у фондові інструменти, які обертаються на аналогічному ринку. Безсумнівною перевагою таких інвестицій є те, що на фондовому ринку існує величезний вибір цінних паперів.

Згідно Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» цінний папір – це документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам [70].

Відповідно до п. 4 ст. 3 розд. I ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» цінні папери за формою існування поділяються на бездокументарні цінні папери та документарні цінні папери. Бездокументарним цінним папером є обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів. Документарним цінним папером є паперовий або електронний доку-

мент, оформлений у визначеній законодавством формі, що містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити [70].

Цінні папери за формою випуску можуть бути на пред'явника, іменні або ордерні.

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існує в документарній формі, належать: пред'явникові цінного папера (цінний папір на пред'явника); особі, зазначеній в цінному папері (іменний цінний папір); особі, зазначеній в цінному папері, яка може сама реалізувати такі права або призначити своїм наказом іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір) [70].

Ордерні цінні папери можуть існувати виключно в документарній формі.

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існують в бездокументарній формі, належать власникові рахунка в цінних паперах, відкритого в депозитарній установі, у разі зарахування цінних паперів на депозит нотаріуса – відповідному кредиторів [70].

Емітент цінних паперів на пред'явника не має права на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у будь-якій формі, крім випадків, передбачених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Емітент іменних цінних паперів має право на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у формі реєстру власників іменних цінних паперів [70].

Іменні емісійні цінні папери існують виключно в бездокументарній формі.

Емісійні цінні папери на пред'явника можуть бути переведені в бездокументарну форму існування шляхом депонування таких цінних паперів на рахунках у цінних паперах у Центральному депозитарії цінних паперів або Національному банку України відповідно до компетенції, встановленої Законом України «Про депозитарну систему України» (знерухомені) в установленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку. Емісійні цінні папери на пред'явника, що існують в бездокументарній формі, не можуть бути переведені в документарну форму.

В Україні у цивільному обороті відповідно до п. 5 ст. 3 розділу I ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» можуть бути такі групи цінних паперів [70]:

1) пайові цінні папери, які засвідчують участь власника таких цінних паперів (інвестора) у статутному капіталі та/або активах емітента (у тому числі активах, які знаходяться в управлінні емітента) та надають власнику зазначених цінних паперів (інвестору) право на отримання частини прибутку (доходу), зокрема у вигляді дивідендів, та інші права, встановлені законодавством, а також проспектом цінних паперів або рішенням про емісію цінних паперів. До пайових цінних паперів відносяться:

- а) акції;
- б) інвестиційні сертифікати;
- в) сертифікати ФОН;
- г) акції корпоративного інвестиційного фонду.

2) боргові цінні папери – цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться:

- а) облігації підприємств;
- б) державні облігації України;
- в) облігації місцевих позик;
- г) казначейські зобов'язання України;
- г) ощадні (депозитні) сертифікати;
- д) векселі;
- е) облігації міжнародних фінансових організацій;
- є) облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

3) іпотечні цінні папери – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів відносяться:

- а) іпотечні облігації;
- б) іпотечні сертифікати;

в) заставні;

4) приватизаційні цінні папери – цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду;

5) похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів;

б) товаророзпорядчі цінні папери – цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [70].

Учасників фондового ринку та їх характеристику представлено нами в таблиці 2.3 (Додаток П).

Всі фінансові інвестиції, які здійснюються суб'єктом економіки, можуть бути об'єднані в так званий інвестиційний портфель.

Як ми вже зазначали, класифікація інвестицій за метою інвестування поділяє їх на прямі і портфельні інвестиції. Прямі інвестиції спрямовані на придбання реальних активів з умовою участі в їх управлінні інвестора. Сутність портфельного інвестування – це придбання цінних паперів, можливо тих же реальних активів у вигляді акцій, для отримання доходу. Портфельний інвестор не бере участі в процесі управління тими підприємствами, акції яких він придбав.

Під інвестиційним портфелем розуміють цілеспрямовано сформовану сукупність об'єктів реального та фінансового інвестування для здійснення інвестиційної діяльності відповідно до обраної стратегії. Більшість інвесторів обирають для здійснення інвестування більше одного фінансового інструменту.

Інвестиційний портфель підприємства – це сукупність інвестиційних активів підприємства, зібраних у відповідності з його інвестиційною політикою, які управляються як єдине ціле (з єдиної точки зору). Тобто під інвестиційним портфелем розуміють сукупність інструментів, відібраних для вкладення коштів відповідно до стратегічних настанов інвестора.

Портфель цінних паперів – це цілеспрямовані вкладення в цінні папери з метою управління ними як єдиним цілим. У портфель можуть входити цінні папери одного типу (акції) або різні інвестиційні цінності (акції, облігації, ощадні сертифікати тощо). Таким чином портфель цінних паперів – це сукупність зібраних воедино різних фінансових цінностей, які служать інструментом для досягнення конкретної мети інвестора.

Головною метою формування інвестиційного портфеля є реалізація політики фінансового інвестування підприємства шляхом підбору найбільш доходних та безпечних фінансових інструментів.

Процес формування портфеля цінних паперів здійснюється після того, як конкретизовано цілі формування інвестиційної стратегії, визначені пріоритети формування інвестиційного портфеля та оптимізовано пропорції інвестиційних ресурсів у розрізі окремих видів портфелів.

На думку Петухової О.М. основними етапами формування портфелю цінних паперів є [132]:

1. вибір оптимального типу портфеля;
2. оцінка прийнятності співвідношення ризику та доходності;
3. визначення початкового складу портфеля;
4. вибір схеми управління портфелем.

Інвестор при формуванні портфеля цінних паперів має керуватися основними принципами формування інвестиційного портфеля, а саме: доходність; безпека вкладень; ріст капіталу; ліквідність.

Одночасно володіти усіма перерахованими властивостями, оскільки вони взаємовиключають одна одну, не може жоден із цінних паперів. Скажімо, цінний папір із високою безпекою буде мати низьку доходність та навпаки.

Доходність фінансових інвестицій можна збільшити шляхом умілого маневрування між ризиком та доходністю цінних паперів, включення в інвестиційний портфель тих цінних паперів, норма поточної доходності яких прийнятна для інвестора та відповідає меті формування його портфеля.

Таким чином, вибір тих чи інших цінних паперів залежить, у першу чергу, від цілей інвестора. Проте основною метою будь-якого інвестора буде знайти оптимальний варіант формування портфеля різноманітних цінних паперів.

Фінансове інвестування – це ділова операція, яка вимагає строго обліку. До інвестицій пред'являються вимоги, згідно з якими вони можуть бути враховані в бухгалтерському обліку організації. Основними критеріями прийняття є:

Право підприємства на вкладення фінансів і отримання вигоди повинні підтверджуватися документально.

Операції, які мають на увазі перехід всіх ризиків, пов'язаних з певною транзакцією. Йдеться про ризики банкрутства боржника, зміни кон'юнктури ринку, зниження рівня ліквідності.

Операції, які здатні принести інвесторові економічну вигоду у вигляді дивідендних платежів, відсотків за вкладами або збільшення суми капіталу.

Облік фінансових інвестицій має на увазі поділ всіх інвестиційних операцій з урахуванням їх терміну. Такий підхід дозволяє складати прогнози щодо отримання економічного ефекту від проведених фінансових операцій на конкретний період часу. Вкладення вільних грошей у фінансові інструменти на термін, який не перевищує дванадцяти місяців, вважається короткостроковою інвестицією. Якщо ж термін інвестування перевищує дванадцять місяців, можна говорити про те, що інвестиція довгострокова. Всі інвестиційні операції повинні враховуватися за фактичними витратами інвестора на їх реалізацію.

При обліку інвестицій необхідно максимально деталізувати інформацію про кожну фінансову операцію. Зазвичай вказується найменування організації, в цінні папери якої були вкладені кошти, кількість цінних паперів, їх номінальна й реальна вартість. Якщо мова йде про депозитний рахунок, то потрібно врахувати назва банку, вид депозиту, його термін, суму, а також процентні виплати.

Умовно весь документообіг з фінансових інвестицій можна поділити [153, с. 376-377]:

- 1) надходження фінансових інвестицій;
- 2) переоцінка фінансових інвестицій;

- 3) нарахування та одержання відсотків за інвестиціями;
- 4) погашення і реалізація фінансових інвестицій.

Кожний етап обліку відповідно до цього буде оформлюватися документами, що складаються відповідно до змісту господарської операції.

При придбанні, перепродажу цінних паперів з каси або поточного рахунку підставою для здійснення записів в бухгалтерському обліку є прибутковий касовий ордер чи виписка банку. Якщо вартість придбаних (перепроданих) цінних паперів (таких як облігації та інші аналогічні цінні папери) вища або нижча від їх номінальної вартості, додатково складається довідка бухгалтерії, в якій зазначається списання або донарахування частини різниці між купівельною та номінальною вартістю (по розрахунку) цінного паперу [153, с. 377].

За кожним пакетом придбаних цінних паперів в 2-х примірниках складається реєстр, який повинен мати наступні обов'язкові реквізити: найменування емітента; номінальну ціну цінного паперу; купівельну вартість; номер, серію тощо; загальну кількість; дату купівлі; дату продажу [70].

Синтетичний облік фінансових інвестицій ведеться на рахунках 35 та 14.

Інформація про рух поточних фінансових інвестицій узагальнюється на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції», призначеному для обліку інвестицій в акції, облігації, депозитні сертифікати, придбані з метою перепродажу протягом дванадцяти місяців [83; 133].

Рахунок 35 має два субрахунки [83; 133]:

351 «Еквіваленти грошових коштів» – для обліку високоліквідних фінансових інвестицій, які характеризуються незначним ризиком зміни вартості та термін погашення яких не перевищує три місяці;

352 «Інші поточні фінансові інвестиції» – для обліку інших поточних фінансових інвестицій.

За дебетом рахунка 35 «Поточні фінансові інвестиції» відображаються вартість придбаних еквівалентів грошових коштів (субрахунок 351) та інших поточних фінансових інвестицій (субрахунок 352) за їхньою собівартістю й суми дооцінки при збільшенні справедливої (ринкової) вартості. За кредитом

рахунка 35 списуються балансова вартість реалізованих (таких, що вибули) інвестицій та суми їх переоцінки. Сальдо дебетове відображає справедливу вартість фінансових інвестицій на дату балансу [83; 133].

Для обліку довгострокових інвестицій використовується рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції». Рахунок призначений для узагальнення інформації про наявність та рух довгострокових інвестицій (вкладень) у цінні папери інших підприємств, облігації державних та місцевих позик, статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном. За дебетом рахунка відображається вартість довгострокових інвестицій, за кредитом – їх вибуття (списання) чи зменшення вартості, а також одержання дивідендів від об'єкта інвестування, якщо облік інвестицій ведеться за методом участі в капіталі [83; 133].

Рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» має такі субрахунки [83; 133]:

141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»;

142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам»;

143 «Інвестиції непов'язаним сторонам».

Порядок відображення в обліку поточних та довгострокових фінансових інвестицій розглянемо у таблиці 2.4.

Основною формою фінансової звітності, де відображається наявність фінансових інвестицій, є Баланс (відповідно до нової редакції «Звіт про фінансовий стан»). У статті «Довгострокові фінансові інвестиції» Балансу відображаються фінансові інвестиції, що інвестовані на період більше одного року, а також усі ті, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті (рядок 1030) виокремлюються фінансові інвестиції, які, згідно з відповідними положеннями (стандартами), обліковуються методом участі в капіталі. У Балансі відображається вартість довгострокових та поточних фінансових інвестицій (актив) та джерела їх здійснення (пасив). У звіті про сукупний дохід розкривається інформація про дохід від реалізації фінансових інвестицій та собівартість реалізованих фінансових інвестицій.

**Кореспонденція рахунків з обліку поточних та довгострокових
фінансових інвестицій на підприємствах України**

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		дебет	кредит
1	2	3	4
1	Оприбутковано інвестиції за вартістю придбання	35	68
2	Проведено дооцінку інвестицій	35	746
3	Списано собівартість реалізованих інвестицій	971	35
4	Нарахований дохід від реалізації інвестицій	37	741
5	Списано на фінансові результати собівартість реалізованих фінансових інвестицій	79	971
6	Списано на фінансові результати дохід від реалізації фінансових інвестицій	741	79
7	Придбані довгострокові фінансові інвестиції	14	685
8	Сплачено грошові кошти за довгострокові фінансові інвестиції	685	311
9	Надійшли кошти на рахунок як дивіденди по інвестиціях	311	373
10	Переоцінка довгострокових фінансових інвестицій на дату балансу до справедливої вартості	14	746
11	Списується балансова вартість інвестицій, які реалізуються	971	14

Джерело: сформовано автором на основі [83; 133]

У звіті про рух грошових коштів відображається надходження від реалізації фінансових інвестицій, а також придбання фінансових інвестицій у частині вибуття коштів. У звіті про власний капітал обов'язково подається інформація про зміни номінальної вартості акцій [76, с. 425].

2.5. Відображення в обліку доходів і витрат інвестиційної діяльності

Під інвестиційною діяльністю розуміють такий вид діяльності, коли підприємство купує та продає основні засоби, цілісні майнові комплекси та інші необоротні активи, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. До доходів від такої реалізації, зокрема, належать [83]:

- реалізація фінансових інвестицій, необоротних активів (основних засобів, майнових комплексів, нематеріальних активів, якщо вони не переведені до необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу);
- неопераційних курсових різниць;

- безоплатно отримані необоротних активів;
- інші доходи діяльності, в тому числі від списання кредиторської заборгованості, що виникла не під час операційного циклу, після закінчення строку позовної давності, від вартості негативного гудвілу, яка визнається доходом та інше.

Облік доходів, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства, ведеться на рахунку 74 «Інші доходи». Рахунок 74 має ознаки пасивного рахунку, призначений для обліку господарських процесів, більшість з яких стосуються інвестиційної діяльності [133]:

- 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»;
- 742 «Дохід від відновлення корисності активів»;
- 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці»;
- 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів»;
- 746 «Інші доходи».

У зв'язку із внесеними до порядку відображення в обліку реалізації необоротних активів змінами, субрахунок 743 із аналогічною назвою вилучений. Доходи від реалізації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів в даний час відображаються в складі іншого операційного доходу на відповідному субрахунку 712, які також слід вважати доходами інвестиційної діяльності.

Відображається одержання доходу за кредитом зазначених субрахунків, за дебетом – належна сума непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору та інших зборів (обов'язкових платежів) та списання доходів в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати».

Кореспонденцію рахунків з обліку інвестиційних доходів, пов'язаних з реалізацією інвестиційного майна та інвестицій представимо у таблиці 2.5 (Додаток Р).

До складу витрат інвестиційної діяльності відносяться витрати, які виникають під час звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг). До таких витрат належать [83]:

- собівартість реалізованих фінансових інвестицій (балансова вартість та витрати, пов'язані з реалізацією фінансових інвестицій);
- собівартість реалізованих необоротних активів (залишкова та витрати, пов'язані з реалізацією необоротних активів, майнових комплексів, якщо вони не переведені до складу товарів та групи вибуття, утримуваних для продажу);
- втрати від неопераційних курсових різниць; – сума уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій;
- витрати на ліквідацію необоротних активів (розбирання, демонтаж);
- залишкова вартість ліквідованих (списаних) необоротних активів;
- інші витрати звичайної діяльності.

При реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів та майнових комплексів особливістю є те, що собівартість їх реалізації буде збільшуватися на суму витрат, пов'язаних із реалізацією. Облік витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг ведеться на рахунку 97 «Інші витрати» та його субрахунках [133]:

- 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій»;
- 972 «Втрати від зменшення корисності активів»;
- 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць»;
- 975 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»;
- 976 «Списання необоротних активів»;
- 977 «Інші витрати діяльності».

В зв'язку із внесеними змінами до порядку відображення в обліку реалізації необоротних активів, як ми вже зазначали вище, субрахунок 973 «Собівартість реалізованих необоротних активів» вилучено. Залишкову вартість основних засобів, інших матеріальних та нематеріальних необоротних активів, які підлягають реалізації, переводять спочатку до складу товарів на субрахунок 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу». Списують її після продажу таких активів як реалізацію інших оборотних активів на субрахунок 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів».

При вибутті неповністю відамортизованих об'єктів, за якими суб'єкту господарювання відшкодовано із бюджету податок на додану вартість, слід зробити коригування зазначеного податку в сторону збільшення. Відображається таке дорахування ПДВ (20 % від залишкової вартості) у обліку за дебетом субрахунку 943 та кредитом субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Всі зазначені витрати необхідно вважати витратами інвестиційної діяльності, які зменшують аналогічні доходи, різниця між ними дає фінансовий результат від інвестиційної діяльності. За дебетом рахунку 97 відображається сума визнаних інвестиційних витрат, за кредитом – їх списання на рахунок 79 «Фінансові результати».

Кореспонденцію рахунків з обліку витрат, пов'язаних з реалізацією інвестиційного майна представимо у таблиці 2.6 (Додаток С).

З впровадженням НП(С)БО 1 і нових форм звітності, задекларованих цим положенням, із вітчизняного законодавства вилучено поняття «надзвичайні доходи», «надзвичайні втрати» та «надзвичайна діяльність». З огляду на те, що надзвичайні ситуації можуть мати місце на підприємствах будь-якої організаційно-правової форми, то такі надзвичайні події повинні обліковуватись відокремлено у складі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, в залежності від характеру непередбачених ризиків (політичних, економічних, фінансових, інвестиційних). Однак, такої методики обліку надзвичайних подій та відображення їх в звітності не затверджено. Тому всі доходи та, як частіше буває, втрати, які негативно впливають на кінцевий результат, за діючою методикою обліковуються на рахунках, які призначені для визначення результату інвестиційної діяльності: 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати». Такий порядок ще більше спотворює інформацію про результати інвестиційних дій та визначення витрат, доходів та результату від інвестиційної діяльності.

Доцільно до складу доходів інвестиційної діяльності відносити доходи від участі в капіталі, а також одержані дивіденди, відсотки, доходи від інвестицій в асоційовані, спільні підприємства.

Узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асо-

ційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі, відображається на рахунку 72 «Дохід від участі в капіталі». За кредитом рахунку відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – списання в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати». Аналітичний облік доходів від участі в капіталі ведеться за кожним об'єктом інвестування та іншими ознаками, визначеними підприємством [83].

Первинними документами для обліку доходів від участі в капіталі є розрахунки та довідки бухгалтерії. Віднесення доходів на фінансовий результат від інвестиційних операцій оформляється розрахунком (довідкою) бухгалтерії.

Інформація за рахунком 72 «Дохід від участі в капіталі» знаходить своє відображення в Звіті про фінансові результати в рядку з аналогічною назвою.

Кореспонденція рахунків з обліку доходів і витрат від участі в капіталі представимо на рис. 2.7 (Додаток Т).

Облік доходів, які пов'язанні з нарахуванням та отриманням дивідендів, відсотків ведеться на пасивному рахунку 73 «Інші фінансові доходи», хоча їх варто кваліфікувати як доходи інвестиційної діяльності. За кредитом рахунку відображається визнана сума доходу, за дебетом – списання кредитового обороту на рахунок 79 «Фінансові результати» [83].

У ході здійснення інвестиційної діяльності підприємство може зазнавати втрат від участі в капіталі. Втрати від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, відображаються на рахунку 96 «Втрати від участі в капіталі». За дебетом рахунку відображається сума визнаних втрат, за кредитом – списання втрат на рахунок 79 «Фінансові результати» [83].

Первинними документами з відображення суми визнаних втрат від участі в капіталі та списання на фінансові результати є довідки (розрахунки) бухгалтерії.

Таким чином, доходи та витрати інвестиційної діяльності в обліку за діючим Планом рахунків є розпорощеними на багатьох бухгалтерських рахунках. Тому важливим завданням організації такого обліку є узагальнення такої інформації з метою отримання реальних даних про результати інвестиційної діяльності на підприємствах та відображення його в фінансовій звітності.

РОЗДІЛ 3

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ: НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Удосконалення організації та методики обліку інвестиційної діяльності

До основних проблем, які стосуються організації та методики обліку інвестиційної діяльності можна віднести:

- 1) уточнення понятійного апарату, класифікації інвестицій;
- 2) вибір ефективних методів оцінки інвестицій та максимального її наближення до вимог міжнародних стандартів фінансового обліку та звітності;
- 3) удосконалення системи документування операцій з фінансовими та капітальними інвестиціями, що у свою чергу забезпечить достовірне відображення інформації про їх рух на підприємстві з метою подальшого контролю над ними, дасть змогу керівнику та управлінському персоналу контролювати цей процес і слугуватиме інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень;
- 4) неповне розкриття інформації в обліку і звітності щодо інвестиційної діяльності, зокрема відсутні рахунки для обліку доходів, витрат, результатів інвестиційної діяльності;
- 5) формування інформації про інвестиції у звітності підприємства – інвестиційна діяльність у формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» не виділена як самостійний вид діяльності;
- 6) існує деяка невизначеність в обліку інвестиційних ресурсів – потребують більш чіткого відображення в обліку і балансі джерела фінансування інвестиційних вкладень, розмежування власного і залученого капіталу за ознакою його участі у фінансовому забезпеченні інвестиційної діяльності підприємства.

У вітчизняній економічній літературі фінансові інвестиції класифікують за різними ознаками, які, у свою чергу, залежать від мети здійснення інвестування суб'єктом господарювання. Класифікація – це система розподілення

об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак. Оскільки в результаті класифікації утворюється хоча б один клас (група), принаймні з одним елементом, – можна визначати класифікацію як групування, утворення класів об'єктів. Хоча класифікація є тією чи іншою мірою умовною і суб'єктивною відповідно до суб'єкта, який її здійснює, і його здатністю розрізняти ознаки об'єктів класифікації, усе ж вона допомагає спростити спілкування людей, дозволяючи оперувати більш вузькими і конкретними поняттями [71, с. 78].

Аналіз праць сучасних українських вчених-економістів, що присвячені дослідженню сутності фінансових інвестицій показав, що єдиної думки щодо класифікації даного об'єкта обліку не існує, адже кожен автор пропонує власну. На сьогодні класифікація фінансових інвестицій є дуже не конкретизованою і заплутаною, у зв'язку із чим потребує подальшого дослідження і вдосконалення. Відсутність класифікації фінансових інвестицій, яка є загально визнаною, єдності в поглядах науковців на роль фінансових інвестицій в ринковій економіці демонструє складність цієї проблеми та слабку розробку методологічних основ її теорії. Залежить виділення тих або інших видів фінансових інвестицій від поставленої мети класифікації. Науковці вводять усе нові та нові види фінансових інвестицій, але питання наукового обґрунтування класифікації фінансових інвестицій залишається нерозробленим.

Фінансові інвестиції є тим об'єктом бухгалтерського обліку, за яким спостерігає не тільки власник, а й інші суб'єкти, які зацікавлені в ефективній діяльності суб'єкта господарювання. Окрім керівників підприємства, в ефективності господарювання фірми зацікавлені й працівники, оскільки від гарних фінансових показників залежить, певною мірою, рівень їх заробітної плати. Інвестори потребують дану інформацію для того, щоб бути впевненими, що їх вкладені кошти у дане підприємство використовуються раціонально, приносять додатковий капітал. Якщо підприємство бажає отримати кредит для розширення бізнесу, запуску нової лінії, банківські установи вимагатимуть інформацію про стан підприємства, наскільки воно є платоспроможним чи зможе погасити

даний кредит. Тобто, інформація про фінансовий стан підприємства, зокрема, про наявність фінансових інвестицій необхідна різним користувачам для прийняття певних рішень [75, с. 61].

Буратинський В.В. наголошує, що саме класифікація фінансових інвестицій визначає їх облікове відображення. Адже вирішення питання про відображення господарських операцій підприємств на відповідних рахунках бухгалтерського обліку залежить від правильного аналізу їхньої сутності, впливу на результати роботи економічного суб'єкта й від конструкції плану рахунків. Крім того, вибір того чи іншого варіанту оцінки й обліку фінансових інвестицій значною мірою залежить від їх правильної класифікації [12, с. 27].

Класифікація фінансових інвестицій повинна бути регламентована на законодавчому рівні, що дало б можливість ефективніше організувати облік даного об'єкта і надавати користувачам бухгалтерської інформації повнішу інформацію. Через те, що на даний час серед науковців існує ряд розбіжностей щодо класифікації фінансових інвестицій, можна стверджувати про багатогранність трактування фінансових інвестицій.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, яке регулює питання щодо фінансових інвестицій, виступає П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Даний стандарт регулює питання визнання та оцінки фінансових інвестицій, облік фінансових інвестицій в асоційовані й дочірні, а також спільні підприємства. Однак, у ньому відсутній розділ, який присвячено класифікації фінансових інвестицій [141]. Це у свою чергу призвело до того, що в бухгалтерському обліку з'явилося три класифікації інвестицій. Першу, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», представлено у Балансі, де фінансові інвестиції поділяються на: довгострокові фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств; інші фінансові інвестиції; поточні фінансові інвестиції [120]. Другу класифікацію, яка деталізує першу, наведено в Плані рахунків та Інструкції щодо його застосування: довгострокові фінансові інвестиції (рахунок 14): 141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»; 141 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам», 143

«Інвестиції непов'язаним сторонам»; поточні фінансові інвестиції (рахунок 35): 351 «Еквіваленти грошових коштів», 352 «Інші поточні фінансові інвестиції» [83; 133]. П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» рекомендує класифікацію, відповідно до якої фінансові інвестиції поділяються на: ті, що знаходяться у підприємства до моменту їх погашення; які враховуються за методом участі в капіталі: інвестиції в асоційовані підприємства; у дочірні підприємства; у спільну діяльність; інші фінансові інвестиції [141].

В контексті зазначеного можна стверджувати, що відсутність урегульованості із боку законодавства щодо обліку фінансових інвестицій призводить до того, що у процесі обліку фінансових інвестицій з'являються труднощі стосовно класифікації фінансових інвестицій, що, в свою чергу, призводить до помилкового відображення на рахунках та в звітності даного об'єкта обліку.

Здійснення підприємством (компанією) інвестиційної діяльності має базуватися на ефективних методах оцінки інвестицій. Інвестиційні проекти в момент їх придбання або утримання у бухгалтерському обліку можуть відображатися за різними оцінками.

Що стосується теорії та практики інвестиційних розрахунків, то вони містять значну кількість різноманітних методів та прийомів оцінки майна та інвестиційних проектів. Методи та техніка такої оцінки весь час розширювалися та вдосконалювалися. Зокрема, в 50-ті роки використовувалися прості методи, які базувалися на статичній інформації, взятій із балансу та інших форм бухгалтерської звітності. Починаючи із 70-х років в світовій практиці відбувся відхід від оцінки за даними бухгалтерського обліку, почали застосовуватися динамічні методи оцінки, побудовані на теорії дооцінки, дисконтування, які враховують фактор часу, вплив інфляції тощо.

В Україні до останнього часу застосовувалися прості традиційні бухгалтерські методи оцінки. Ці методи, які базуються в основному на залишковій бухгалтерській вартості або собівартості, весь час зазнавали серйозної критики.

Разом з тим, в умовах виходу України на міжнародні західні ринки, залучення іноземних інвестицій, без коригування облікової первісної або залишко-

вої вартості активів, особливо довгострокових, підприємств (компаній) не обійтися. Однак і надалі, серед вчених-економістів, можна зустріти доводи, що спрямовані на захист традиційних методів оцінки: активи в обліку можуть відображатися тільки за фактичними затратами (собівартістю), дооцінку необхідно здійснювати як виняток, постійна дооцінка активів порушує один із найважливіших принципів бухгалтерського обліку – метод документування. Доведення минулої вартості до теперішньої, поточної – це метод прогнозних розрахунків, а не бухгалтерських.

Протягом останнього десятиліття, коли оцінка підприємства (компанії), інвестиційних проектів до початку здійснення інвестицій і на кінцевій фазі, в умовах конкуренції та інфляції набула актуальності, постала проблема щодо вибору відповідних методів визначення найбільш реальної ціни, пошуку об'єктивних джерел інформації. Для країн із перехідною економікою більшість зарубіжних методів та моделей оцінки, які розроблені для стабільних ринкових умов господарювання стали непридатними. Таким чином перед економічною наукою визріло завдання розроблення адекватних методів оцінки, придатних до вітчизняних умов, або пристосування і адаптація зарубіжної аналогії.

Мета оцінки підприємства (компанії) чи його окремих активів – визначення на певну дату найбільш об'єктивної та реальної їх вартості у ринкових умовах. Метод оцінки виступає одним із найважливіших інструментів інвестиційної діяльності.

Використання оцінки з позиції суб'єкта в першу чергу необхідне [93, с. 62-63]:

1. У процесі підбору необхідних для реалізації інвестиційних проектів та інноваційних програм, при прогнозуванні ефективності окремих проектів. Для цього розраховуються показники доходності, окупності на основі дисконтованих грошових потоків, виражених у теперішній вартості;

2. При визначенні фінансових показників об'єктів інвестування. У цьому випадку, проводиться аналіз структури капіталу, що дозволяє здійснити оцінку інвестиційних ресурсів підприємства. При виборі майбутніх об'єктів інвесту-

вання здійснюється оцінка інвестиційної привабливості певної сукупності альтернативних проектів на підставі інформації про виробничо-комерційну (операційну) та фінансову діяльність, фінансовий стан і ринкову активність;

3. На центральній фазі інвестиційного циклу – стадії здійснення інвестицій, особливо реальних. З допомогою методів оцінки розраховується проектна та кошторисна вартість об'єктів, визначаються фактичні обсяги капітальних вкладень, первісна (інвентарна) вартість об'єктів, що вводяться в експлуатацію;

4. На стадії післяінвестиційного контролю. Оцінюється фактична ефективність інвестиційних проектів;

5. При лізинговій формі інвестування. Детальна оцінка проводиться як при передачі об'єктів у фінансову оренду, так і при остаточному їх викупі орендарем чи нарахуванні лізингових платежів;

6. При припиненні реалізації інвестиційного проекту. Вимагається вартісний вимір набутого за період інвестування майна (при виході окремих учасників чи розрахунку винагороди за інвестицію), а також оцінки незавершених інвестиційних проектів з метою їх ліквідації чи продажу.

Формується методологія оцінки інвестиційної діяльності на базі вітчизняного і зарубіжного досвіду використання конкретних методів оцінки інвестицій. Виділяють три підходи щодо оцінки інвестицій:

– оцінка вартості майна та інвестицій з точки зору фактичних бухгалтерських витрат. В основі цього підходу лежить принцип оцінки за історичною (фактичною) собівартістю, тобто витрат, понесених при придбанні, будівництві, монтажі об'єктів чи фінансових інструментів;

– оцінка, яка здійснена шляхом прямого порівняння ринкових аналогів із відображенням в обліку дооцінки (уцінки), індексації і таким чином доведенням балансової вартості об'єкта оцінки до реальної ринкової ціни, справедливої вартості на момент придбання чи дати балансу;

– оцінка вартості інвестиційних проектів із позиції майбутньої доходності об'єктів інвестування.

Найменше базується на даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності та іншої облікової інформації саме останній підхід. До основних показників, що характеризують доходність із врахуванням фактору часу слід віднести чистий теперішній дохід, період окупності, індекс доходності, внутрішня норма доходності та ін. Розраховуються ці показники на основі планових, розрахункових та прогнозних даних на передінвестиційній стадії, при виборі проекту.

Таким чином, оцінку інвестицій слід здійснювати на основі найбільш точної облікової інформації, однак при цьому не враховуються зміни вартості грошей у часі. З іншого боку, світовою теорією розроблена система оцінки інвестицій на базі узагальнення грошових потоків, які виникають в різний час, та порівняння їх у часі із використанням системи дисконтування. Майбутні грошові потоки за допомогою цього методу доводяться до теперішньої вартості і таким чином є зіставними із теперішніми інвестиційними вкладеннями.

Узагальнюючи вітчизняну та міжнародну практику щодо методів оцінки активів, Крупка Я.Д. та ін. виділяють три підходи: консервативний, порівняльний (ринковий) і динамічний (табл. 3.1) (Додаток У).

Беручи до уваги методи оцінки майна, які використовуються в світовій практиці, представлений перелік можна доповнити наступними видами оцінки: дійсна (ідеальна) вартість, сума очікуваного відшкодування, інвестиційна вартість, вартість за нормативними затратами та ін.

Оцінка інвестицій як об'єкта бухгалтерського обліку виступає невід'ємним елементом його методів. Підлягають бухгалтерському обліку матеріальні, трудові і фінансові ресурси, що використовуються у рамках виконання інвестиційного проекту. Також, оцінка виступає основною критеріальною ознакою інвестицій, що визначає, чи визнавати їх об'єктом обліку чи ні.

Таким чином, всі види оцінки, які використовуються у зарубіжній і вітчизняній практиці, можна умовно поділити на дві групи: 1) оцінка з позиції понесених витрат та 2) оцінка з позиції очікуваних доходів.

Оцінку за історичною собівартістю, нормативними затратами, первісною, залишковою вартістю відносять до першої групи. Bazуються ці методи на да-

них бухгалтерського обліку, тому у момент оцінки вони є найбільш точними. Проте, дані методи не враховують фактору часу, інфляції, кон'юнктури ринку та інших чинників.

Оцінку за поточною, чистою, дисконтованою вартістю, справедливою вартістю, експертною оцінкою потрібно віднести до другої групи. Базуються ці методи оцінки на ринкових принципах формування ціни, мало прив'язані до минулих затрат, проте можуть спиратися на майбутні доходи. Зазначені методи є більш динамічними, еластичними, виражають не тільки внутрішню оцінку, але й вартість того чи іншого об'єкта в ринковому середовищі.

Виходячи з того, що первинна документація є основою здійснення будь-яких операцій, що відбуваються у процесі діяльності господарюючих суб'єктів, змістовність та зручність їхніх форм має надзвичайне значення для забезпечення оперативності як складання цих документів, так і подальшого управління об'єктами обліку.

Документообіг щодо капітальних інвестиціях можна умовно поділити на 2 рівні: перший рівень – це формування первісної вартості окремих об'єктів капітального інвестування, другий – введення цих об'єктів в експлуатацію.

З метою зменшення витрат та спотворення інформації, на підприємствах незалежно від галузі та форми власності слід створити внутрішній документ із обліку капітальних інвестицій, а саме картку аналітичного обліку капітальних витрат, який перетворився б між наведеними рівнями в сполучну ланку. Роблячи певні кроки в цьому напрямку, Сажинець С.Й. представляє форму цього документу і рекомендує використовувати такі його реквізити: № з/п, дата, назва витрат, документ, сума, грн.: одноразова та наростаючим підсумком [151, с. 293]. Такий документ повинен містити інформацію про вид та обсяги капітальних витрат (без ПДВ та окремо – сума ПДВ) в розрізі аналітичних рахунків (в якості яких Височан О.С. пропонує використовувати джерела залучення інвестицій), дати понесення витрат та номери документів, які підтверджують це, інформація про контрагентів, пов'язаних зі здійсненими інвестиціями. Таким чином дана картка не лише унеможливить викривлення інформації про капітальні

інвестиції, яка отримується користувачами, але й зможе слугувати документом, який дасть можливість юридично правильно ввести об'єкти необоротних активів в експлуатацію, паралельно забезпечуючи достовірність визначення їх первісної вартості [16, с. 87].

Що стосується системи документування операцій з фінансовими інвестиціями, то хотілось би зазначити наступне.

На сьогодні відсутній єдиний уніфікований документ для відображення надходження та вибуття цінних паперів на підприємство. Тому ми пропонуємо в його якості використовувати розроблений Здреником В.С. та Чиркою Д.М. внутрішній документ, а саме Відомість обліку фінансових інвестицій [75, с. 203]. При використанні цієї відомості обліку фінансових інвестицій, з'являється можливість із легкістю проаналізувати стан і наявність фінансових інвестицій на підприємстві. Така інформація є необхідною при здійсненні нових інвестицій, а також при аналізі фінансового стану підприємства (фірми), його ліквідності і платоспроможності. Управлінський персонал із метою більшої деталізації інформації щодо наявності фінансових інвестицій на підприємстві (фірмі), може розробити й інші (більш деталізовані) відомості, у яких буде представлена інформація щодо терміну здійснення фінансових інвестицій, об'єкти вкладення, їх місцезнаходження, дивіденди, що отримуватимуться, мета придбання інвестицій, терміни повернення та інша важлива інформація.

Через те, що інвестиційна діяльність згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» не виділена як окремий вид діяльності, а включається до іншої звичайної діяльності, що не пов'язана з операційною (основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю), тому виникає необхідність більш глибокого розмежування в обліку та звітності інформації щодо визначення результатів за окремими видами діяльності: операційною, інвестиційною, фінансовою [120]. У Звіті про рух грошових коштів ці напрями чітко визначені. Натомість центри формування прибутку у розділі I «Фінансові результати» форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» є зовсім іншими. Формування

доходів, витрат, прибутку у цьому звіті представлено в розрізі звичайної діяльності, яка поділяється у свою чергу на операційну та іншу звичайну. Інша звичайна діяльність при цьому поділяється на інвестиційну та фінансову. Разом з тим в системі рахунків, показників звітності інвестиційна діяльність не представлена, хоча вона також супроводжується відповідними доходами і витратами, має кінцевий фінансовий результат: прибуток або збиток.

Визначення результату від інвестиційної діяльності вимагає порівняння доходів від інвестиційної діяльності, одержаних у результаті продажу необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів, із собівартістю чи залишковою вартістю цих реалізованих активів.

У діючому Плані рахунків та Інструкції щодо його застосування доходи та витрати інвестиційної діяльності є розпорошеними в розрізі субрахунків багатьох бухгалтерських рахунків. З огляду на це важливим завданням організації бухгалтерського обліку інвестиційних витрат є групування їх на окремих субрахунках із метою отримання реальних даних щодо результатів інвестиційної діяльності підприємства і відображення їх у фінансовій звітності.

Враховуючи структуру субрахунків до рахунків 74 «Інші доходи» і 97 «Інші витрати», на них мають обліковуватися переважно доходи та витрати, які пов'язані із реалізацією, списанням, переоцінкою необоротних активів і фінансових інвестицій, які є об'єктами інвестиційної діяльності. Відповідно і назви цих рахунків мають відповідати їх змісту й іменуватися наступним чином: «Доходи інвестиційної діяльності» і «Витрати інвестиційної діяльності».

Не дивлячись на те, що у Звіті про фінансові результати доходи та витрати від участі в капіталі в асоційовані, дочірні, спільні підприємства групуються окремо і для них відведено окремі рахунки – рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі» та 96 «Втрати від участі в капіталі», які відносяться до іншої звичайної діяльності, усе ж необхідно конкретизувати їх у межах фінансової чи інвестиційної діяльності. Доходи, які обліковуються на рахунку 72 є доходами інвестиційної, а не фінансової діяльності.

Через те, що інша звичайна діяльність за загальною класифікацією видів діяльності поділяється на фінансову та інвестиційну, неправомірно виділяти в обліку окремо результат від фінансових операцій і результат від іншої звичайної діяльності, не згадуючи при цьому інвестиційної діяльності. Логічнішим буде субрахунок 793 перейменувати на «Результат від іншої звичайної діяльності», виділивши рахунки третього порядку 793.1 «Результат від інвестиційної діяльності» та 793.2 «Результат від інших звичайних операцій». Виходячи з цього, доходи та витрати від участі в капіталі також мали би списуватися відповідно у кредит і дебет рахунку 793.1 «Результат від інвестиційної діяльності». Таким чином, перейменування і нове призначення вищезгаданих рахунків та субрахунків дозволить інвестиційну діяльність поряд із операційною і фінансовою виділити як окремий об'єкт обліку, адже активне впровадження, стабілізація інвестиційного процесу на вітчизняних підприємствах зумовлює їх економічний розвиток та процвітання.

Уваги також вимагають інновації, як одна із форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [55]. Вплив інноваційного чинника на виробництво є безперечним. Сьогодні для більшості підприємств інновації стають ключовим фактором розвитку.

Чітка законодавча база щодо відображення витрат інноваційної сфери на сучасному етапі функціонування вітчизняного обліку відсутня. Основою для розробки методик оцінки та обліку інновацій виступає діюча система регулювання бухгалтерського обліку, що визначена окремими законодавчими актами і П(С)БО. На нашу думку, із метою розширення інформаційної бази для тактичного, стратегічного управління необхідно діючий План рахунків доповнити відповідними субрахунками із обліку інновацій – «Виробництво інноваційної продукції» (з метою узагальнення витрат із виробництва інноваційної продукції), «Інновації капітального характеру» (з метою обліку капітальних інновацій), «Інноваційна продукція» (з метою обліку новоствореної продукції).

У підприємств в деяких випадках з'являється необхідність у веденні обліку інноваційних витрат, доходів та результатів за центрами їх виникнення, яка впливає із вимог внутрішньогосподарського обліку щодо забезпечення управління інформацією про ефективність створення, впровадження і використання нововведень в сфері виробництва та збуту. Виходячи з цього на підприємствах, які здійснюють реалізацію інноваційних проектів і програм, може з'явитися потреба у відкритті окремих субрахунків та аналітичних рахунків третього і четвертого порядків для відокремленого обліку доходів, витрат і результатів. Застосування на практиці такого підходу буде сприяти розширенню інформаційних потоків для розкриття інформації про інноваційні витрати, інноваційні доходи, прибутки (збитки) від виконання та впровадження інноваційних проектів і програм та прийняття на основі цього відповідних управлінських рішень. Така облікова інформація є достовірною базою для оцінки та аналізу ефективності інновацій.

Також, із введенням в дію НП(С)БО 1 класифікацію видів діяльності змінено. Відповідно до норм НП(С)БО 1 та нових затверджених форм фінансової звітності, із класифікації вилучено надзвичайну діяльність, що включала доходи і втрати в наслідок надзвичайних подій. Відповідно до діючої методики відмінено раніше для цього введені спеціальні рахунки бухгалтерського обліку 75 «Надзвичайні доходи» і 95 «Надзвичайні витрати». В той же час облік цих доходів і втрат акумулюються у межах рахунків 74 «Інші доходи» і 97 «Інші витрати», які у своїй основній частині є інвестиційними. Зазначений порядок ще більше розпоршує інвестиційну діяльність на рахунках бухгалтерського обліку, що призводить до необхідності чіткої аналітики за рахунками інвестиційних доходів і витрат, проте дана методика потребує додаткових витрат на формування в цілях управління такої інформації.

3.2. Інвестиційний контролінг: проблеми та перспективи

Економічне середовище за умов переходу до ринкової економіки вкрай нестабільне, що вимагає нових підходів до управління: на перший план вихо-

дять економічні критерії ефективності, які підвищують вимоги до гнучкості управління. Для забезпечення керованості таких складних систем, як сучасне підприємство, виникає потреба в застосуванні контролінгу як функціонального напряму економічної роботи, пов'язаного з реалізацією фінансово-економічної функції в менеджменті, що забезпечує прийняття оперативних і стратегічних управлінських функцій.

Слово «контролінг» походить від англійського *to control* – контролювати, управляти, яке своєю чергою утворилося від французького *controle*, що означає «реєстр, перевірочний список».

У сучасній економічній літературі наведено багато різноманітних визначень сутності поняття «контролінг». Розглянемо окремі з них.

Одним із найпоширеніших трактувань сутності поняття «контролінг» є відособлена система ефективного управління, пов'язана зі спостереженням, аналізуванням, плануванням, контролюванням, саморегулюванням, удосконаленням діяльності підприємства. При цьому метою контролінгу є реалізація глобальної (стратегічної) і локальної (оперативної) мети підприємства, що, відповідно, пов'язано з основними завданнями контролінгу, тобто реалізація головної мети, принципів та функцій на практиці [3; 5; 123; 147; 149].

На переконання Аксентюк М.М. система контролінгу – це система, спрямована на забезпечення управлінського процесу, орієнтованого на розв'язання завдань стратегічного розвитку підприємства шляхом інтеграції систем планування, обліку, аналізу та контролю для досягнення синергетичного ефекту від їх цілеспрямованого функціонування [2, с. 8]. Як бачимо, дане визначення сутності контролінгу відрізняється від попереднього, але лише частково.

Натомість, у своєму науковому дослідженні Мелих О.В. визначає контролінг фактично інструментом консалтингу, що поєднує різні аспекти прийняття управлінських рішень; перебуває в тісній взаємодії з різними елементами та підсистемами управління підприємством; дає змогу провести повне оцінювання діяльності; сформулювати, проаналізувати та прийняти ефективне управ-

лінське рішення; підвищити фінансово-економічні показники діяльності підприємства та його конкурентоздатність [107, с. 18].

У свою чергу Лещук Г.В. та Жила В.С. відмічають, що наукові підходи до трактування сутності поняття «контролінг» дещо відрізняються, проте основоположними елементами даної категорії повинні бути: системне спостереження; аналізування; планування (бюджетування); прогнозування; контроль (моніторинг) як установлених показників, так і виявлених фактичних відхилень; регулювання виявлених відхилень; підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на основі комплексу контролінгових заходів [98, с. 47-49].

Розробка і реалізація стратегії інвестиційної діяльності повинна супроводжуватись створенням системи інвестиційного контролінгу як невід'ємної складової побудови загальної системи управління підприємством з метою забезпечення ефективності його діяльності. Запровадження такої системи потребує чіткого розуміння і усвідомлення керівництвом підприємства її сутності, мети, завдань і, звичайно, необхідності.

Існує що найменше дві точки зору щодо сутності інвестиційного контролінгу. З одного боку, інвестиційний контролінг ототожнюється із внутрішнім контролем інвестиційної діяльності підприємства і визначається його завданнями: контроль і спостереження за реалізацією інвестиційних завдань; вимір та діагностика відхилень фактичних результатів інвестиційної діяльності від передбачуваних; розробка управлінських рішень по корегуванню поточної інвестиційної діяльності або її цілей та завдань [9, с. 181]. З іншого боку – розглядається як моніторинг, оцінка і контроль інвестиційних проектів, тобто ототожнюється з проект-контролінгом [90, с. 97].

На нашу думку, щоб дати найбільш повне визначення інвестиційного контролінгу слід об'єднати обидва підходи. Отже, інвестиційний контролінг – це система методів та інструментів, яка спрямована на підтримку інвестиційного менеджменту, що охоплює інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг.

Відповідно, головною метою інвестиційного контролінгу є забезпечення відпрацювання управлінських рішень в сфері інвестиційної діяльності підприємства задля найкращого досягнення стратегічних цілей. В рамках поставленої мети повинні бути вирішені завдання, які можна згрупувати у розрізі елементів управління контролінгу (рис. 3.1) (Додаток Ф).

Необхідність запровадження системи інвестиційного контролінгу на підприємстві виникає у випадках:

- 1) одноразової розробки великомасштабного та довгострокового інвестиційного проекту;
- 2) постійного здійснення невеликих за масштабами проте впливових щодо операційної діяльності реальних інвестиційних проектів;
- 3) створення програми реального інвестування з тривалим періодом реалізації.

Завдання інвестиційного контролінгу в першому і другому випадках може виконувати окрема особа – спеціаліст з інвестування в складі фінансового відділу чи відділу контролінгу, що вже існують на підприємстві. Прийнятною така схема організації інвестиційного контролінгу є для великих і середніх підприємств України, що знаходяться на початкових стадіях створення системи контролінгу. У випадку ж масштабної регулярної інвестиційної діяльності на підприємстві слід створити окремий структурний підрозділ, який виконував би завдання інвестиційного контролінгу у складі загальної організаційної структури налагодженої системи контролінгу. Представлена схема властива великим підприємствам, які мають декілька філій, чи концернам. Запровадження на підприємстві додаткової структурної одиниці обов'язково має бути обґрунтовано як з точки зору її значимості та органічності, так і її ефективності, особливо в умовах процесу тотальної раціоналізації організаційних систем управління.

Побудова системи інвестиційного контролінгу на підприємстві базується на визначених принципах, основними з яких є такі [26, с. 309-310]:

1. Направленість системи інвестиційного контролінгу на реалізацію розробленої інвестиційної стратегії підприємства. Для того щоб бути ефективним інвестиційний контролінг повинен носити стратегічний характер, відображати

основні пріоритети розвитку інвестиційної діяльності підприємства. Це визначає цілеспрямоване обмеження контролюючих інвестиційних операцій. Детальний контроль над усіма поточними інвестиційними операціями не має сенсу, так як буде лише відволікати інвестиційних менеджерів від більш важливих цілей управління інвестиційною діяльністю.

2. Багатофункціональність інвестиційного контролінгу. Він повинен забезпечувати контроль пріоритетних показників розвитку інвестиційної діяльності не тільки по підприємству в цілому, але й в розрізі окремих його центрів інвестицій, передбачувати можливість порівняння контролюючих показників зі середньогалузевими, забезпечувати взаємозв'язок контролюючих інвестиційних показників з іншими важливими показниками господарської діяльності підприємства.

3. Орієнтованість інвестиційного контролінгу на кількісні стандарти. Ефективність контрольних дій значно зростає, якщо контролюючі стандарти діяльності виражені конкретними кількісними показниками. Це не означає, що контролінг не повинен охоплювати якісні аспекти. Мова йде лише про те, що ці якісні аспекти повинні бути виражені в системі кількісних стандартів, що виключає різне їх тлумачення.

4. Відповідність методів інвестиційного контролінгу специфіці методів інвестиційного аналізу та інвестиційного планування. В процесі організації внутрішнього інвестиційного контролю необхідно орієнтуватися на весь арсенал вище зазначених систем і методів інвестиційного планування (при підготовці стандартів контролю) і аналізу (при підготовці показників, що відображають фактично досягнуті результати, і виявлення причин їх відхилення від стандартів).

5. Своєчасність операцій контролінгу. Ця своєчасність проявляється не у високій швидкості чи частоті здійснення контрольних функцій, а в адекватності періодів контрольних дій періоду здійснення окремих операцій, пов'язаних з формуванням результатів інвестиційної діяльності. Основна умова своєчасності інвестиційного контролінгу проявляється в наступному: він повинен носити характер «раннього попередження кризового розвитку», дозволяти виправляти наявні відхилення, перш ніж вони набудуть серйозного характеру.

6. Гнучкість побудови контролінгу. Внутрішній інвестиційний контроль повинен будуватися з урахуванням можливості пристосування до нових інструментів інвестування, до нових норм і видів здійснення інвестиційної діяльності, до нових технологій і методів здійснення інвестиційних операцій. Без достатньої міри гнучкості система контролінгу не буде ефективною навіть у тих сферах контролю інвестиційної діяльності, для яких вона спочатку будувалася.

7. Простота побудови контролінгу. Простіші форми і методи побудови інвестиційного контролю, побудованого у відповідності з його цілями, потребує менше зусиль контролюючих менеджерів і, як правило, більш економічні. Надмірна складність побудови інвестиційного контролінгу може бути не зрозуміла або не підтримана його операторами і також потребувати значного збільшення потоку інформації для його здійснення.

8. Економічність контролінгу. Витрати для здійснення інвестиційного контролінгу повинні бути мінімізовані з позицій їх адекватності ефекту цього контролю. Це означає, що сума витрат для організації контролінгу не повинна перевищувати розміри цього ефекту (зниження витрат, збільшення прибутків), який досягається в процесі його здійснення.

Оскільки контролінг охоплює весь процес управління від формування стратегії та розроблення планів до аналізу фактичного досягнення поставлених цілей, вітчизняні підприємства повинні використовувати специфічні інструменти та методи, завдяки яким поставлена мета може бути досягнута з максимально позитивним результатом і в найкоротший термін. При формуванні інструментарію контролінгу необхідно враховувати наступне: підприємство є системою з окремими взаємопов'язаними між собою складовими та відповідним набором цілей; діяльність підприємства спрямована на виконання запланованих показників; контролінг є підсистемою контуру управління і забезпечує інструментальну та методичну бази підтримки прийняття управлінських рішень [123].

На рис. 3.1 (Додаток X) представлено узагальнену класифікацію інструментів контролінгу.

Побудова системи інвестиційного контролінгу на підприємстві потребує певної послідовності дій [7, с. 45-46]:

1) визначення об'єкту контролінгу, що означатиме формування інвестиційних пропозицій в рамках визначеної мети діяльності підприємства;

2) встановлення цілей і завдань інвестиційного контролінгу на кожній стадії підготовки і реалізації окремих інвестиційних проектів та інвестиційної програми в цілому;

3) формування системи пріоритетних критеріїв та встановлення їх кількісних стандартів (нормативів), у відповідності до яких визначатиметься ступінь досягнення цілей проектів у складі інвестиційної програми;

4) організація системи моніторингу пріоритетних показників (критеріїв) та формування сукупності алгоритмів дій по усуненню критичних відхилень значень показників від їх кількісних стандартів. Метою розробки системи моніторингу реалізації інвестиційного проекту є своєчасне встановлення відхилень від встановлених по даному проекту нормативів та обмежень, які призводять до зниження його ефективності та ефективності діяльності підприємства-інвестора в цілому; виявлення і аналіз причин, що спричиняють ці відхилення, а також розробка пропозицій щодо відповідного корегування окремих напрямів інвестиційної діяльності з ціллю нормалізації і підвищення ефективності. Інвестиційному моніторингу характерні особливості, що відрізняють його від інших різновидів. Серед них можна виділити:

– орієнтація на досягнення не оперативних, а стратегічних цілей підприємства-інвестора, що характеризує його як стратегічний моніторинг;

– орієнтація на довгострокову перспективу, що потребує від системи інвестиційного моніторингу певної гнучкості і адаптованості до змін внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства-інвестора;

– здійснюється по окремих проектах і по інвестиційній програмі в цілому, а також відслідковує вплив негативних відхилень на основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства-інвестора;

– зв'язок із матричною організаційною структурою, що пояснюється запровадженням до участі в реалізації інвестиційних проектів великої кількості центрів відповідальності;

5) розробка системи звітностей по окремому інвестиційному проекту та інвестиційній програмі підприємства в цілому і встановлення періодичності її заповнення. Така звітність повинна містити планові (або цільові) та фактичні значення пріоритетних показників (критеріїв), за якими здійснюватиметься моніторинг, по етапах робіт, строках, витратах; відхилення фактичних значень показників від планових (або цільових); діагностика ступеню відхилень; причини відхилень; відповідальна особа; пропозиції по усуненню відхилень. Окремо може розроблятися форма звітності, яка відображає вплив реалізації окремих інвестиційних проектів на основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства-інвестора: вартість капіталу, обсяг чистого прибутку і чистого грошового потоку, обсяг реалізації продукції, обсяг поточних витрат;

б) узгодження організаційних моментів функціонування системи інвестиційного контролінгу на підприємстві: визначення місця інвестиційного контролінгу в організаційній структурі управління підприємством; встановлення функціональних обов'язків інвестиційного контролера, як окремої особи, що здійснюватиме свою діяльність у складі фінансового відділу або відділу контролінгу; встановлення загальних функцій окремого підрозділу (відділу) інвестиційного контролінгу); з'ясування ієрархічної підпорядкованості інвестиційного контролера та підрозділу інвестиційного контролінгу.

У цілому алгоритм інвестиційного контролінгу можна представити у вигляді схеми (рис. 3.3) (Додаток Ц), яка відображає послідовність дій у зазначеному процесі.

Для більшості українських підприємств створення системи контролінгу, яка б постійно діяла у рамках інвестиційних програм підприємства, є завданням проблематичним. Пов'язано це із різними причинами і зводиться до наступних проблем:

– організації та функціонування системи контролінгу в окремо взятому підрозділі підприємства (компанії). Якщо в інших підрозділах підприємства система не буде знаходити підтримки, то не вирішуватиметься завдання інвестиційного контролінгу, а саме: збір та аналіз фактичних даних щодо показників

окремих інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності у цілому, вимір ступеню їх відхилення від запланованих;

– здійснення стратегічного та оперативного контролінгу інвестицій, та безпосередньо вирішення його основного завдання – планування, за відсутності стратегії економічного розвитку підприємства (компанії), при неякісності поточних планів операційної діяльності;

– важкості збору чи взагалі відсутності оперативної інформації про фактичні результати реалізації інвестиційних проектів. Інформація бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що на більшості підприємств є єдиною і доступною, в силу своєї несвоєчасності і певною мірою недостовірності не може використовуватись для моніторингу показників інвестиційного контролінгу;

– отримання «прозорої» інформації, що залежить від «інформаційної культури», яка культивується на підприємствах вищим керівництвом. Відсутність бажання у керівників окремих структурних підрозділів підприємств подавати достовірну інформацію щодо їх діяльності призводить до викривленого сприйняття загального становища підприємства (компанії) і до прийняття невірних управлінських рішень. Це одна із головних причин порушення дієвості системи контролінгу інвестицій;

– відсутності звітності внутрішнього користування та невимогливості вищого керівництва підприємств (компаній) до її стандартизації та взаємоузгодженості, що пояснює ситуацію із прийняттям рішень на більшості підприємств України на основі суб'єктивних оцінок та інтуїції. Система інвестиційного контролінгу через розробку загальних принципів організації системи планування, внутрішньої звітності та системи інформаційного забезпечення менеджменту, сприяє досягненню стратегічних та оперативних цілей інвестиційної діяльності;

– нерозуміння керівництвом українських підприємств (компаній) потреби інвестування ресурсів в різних їх формах на створення системи контролінгу і у тому числі інвестиційного, можливими причинами чого є: незначні масштаби та непостійність інвестиційної діяльності; відсутність вільних власних фінансових ресурсів і неможливість залучення позикових; неповне розуміння ступеню ефективності системи інвестиційного контролінгу; особливості менталітету

керівників, що не схильні впроваджувати нові методи управління та які рахують, що впровадження системи контролінгу в Україні є передчасним.

Всі зазначені проблеми можуть бути подолані на рівні окремих підприємств. Для цього необхідно, на погляд Басюк Т.П., яку підтримуємо і ми, вжити наступних заходів [7, с.48]:

1) забезпечити систематичне здійснення стратегічного та поточного планування із застосуванням сучасних принципів гнучкості;

2) перебудова організаційної структури підприємства з метою встановлення серед виділених центрів відповідальності місця для відділу контролінгу (або окремої особи – контролера) і чітке з'ясування його підпорядкованості та кола функціональних обов'язків з позиції сьогодення та перспективного розвитку підприємства;

3) накопичення знань як щодо розвитку теоретичних основ контролінгу, так щодо досвіду практичного впровадження на підприємствах України і поширення цих знань серед працівників підприємства;

4) налагодження збору, обробки, систематизації та накопичення інформації про зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства та обов'язкова автоматизація цього процесу;

5) чітке відстеження керівниками вищої ланки рівня якості інформації про стан підприємства, забезпечення зацікавленості всіх підрозділів у її наданні відділу контролінгу та надійного збереження;

6) на першому етапі впровадження оперативного контролінгу на підприємстві;

7) організація безпосередньо інвестиційного контролінгу на підприємстві потребує також здійснення систематичних та масштабних операцій з інвестиційної діяльності.

Впровадження інвестиційного контролінгу на окремих підприємствах потребує наявності певного стану зовнішнього середовища. Привабливий інвестиційний клімат, здорова конкуренція, розвинута інфраструктура інвестиційного ринку, державна підтримка інвестиційних ініціатив підприємств, платоспроможний інвестор – це головні складові такого середовища.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження за темою магістерської роботи можна зробити наступні висновки:

1. Інвестиційна діяльність – це базова складова моделі економічного зростання та трансформації суспільного виробництва. Інвестиційну діяльність можна розглядати, з одного боку, як складову економічної системи, а з іншого – як окрему систему, що включає сукупність взаємопов'язаних елементів: інвесторів, інвестиційні об'єкти, інвестиційний дохід, інвестиційні ресурси, інвестиційний ринок тощо. При цьому зв'язки між ними є системоутворюючим фактором, оскільки поєднує всі елементи в єдине ціле.

Інвестиційна діяльність представляє собою підприємницьку діяльність спрямовану на використання інвестиційних ресурсів не на поточне особисте споживання, а на забезпечення кількісного і якісного зростання споживання в майбутньому. Кожна держава як суб'єкт інвестиційної діяльності визначає правові, економічні і соціальні умови цієї діяльності в своєму законодавстві.

2. Інвестиційну діяльність регулює значна кількість нормативно-правових актів, що створюються різними суб'єктами державної правотворчості, мають неоднакову юридичну силу, різняться за дією в часі та просторі, розповсюджуються на різне коло суб'єктів. Тому цілком природно, що з часом між ними виникають суперечності.

Крім того, залишається невирішеною також проблема забезпечення іноземних інвесторів інформацією про чинне інвестиційне законодавство. Тексти законів та інструкцій недосяжні для ознайомлення. Для потенційних інвесторів важко визначити, які закони зберігають чинність, а які було анульовано. В Україні немає єдиної бази даних чи зведеного документа, який би оприлюднював інформацію щодо статусу та відміни попередніх законів.

3. У вужчому тлумаченні поняття «інвестиційна діяльність» застосовують термін «інвестиційний процес».

Нами узагальнено теоретичні розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених питанням розвитку інвестиційного процесу. Розглянуто трактування таких понять, як «інвестиційний процес», «інвестиційна діяльність», проаналізовано зв'язок між ними.

Проведений аналіз літературних джерел виявив дуже різноманітні погляди вчених-економістів на суть поняття «інвестиційний процес». На нашу думку, інвестиційний процес – це неперервний в просторі і часі процес реалізації інвестиційних рішень спрямований на досягнення певної мети економічної системи, в ході якого постійно акумулюються інвестиційні ресурси і вкладаються в об'єкти інвестиційної сфери.

4. Встановлено стадії інвестиційного процесу. Звернено увагу на необхідність виокремлення такої стадії інвестиційного процесу, як визначення ефекту (економічного або соціального).

5. Інвестиційний процес має усі ознаки системи – у ньому завжди наявний суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестування), зв'язок між ними (інвестування з метою одержання інвестиційного доходу) та інвестиційний ринок, в якому вони існують.

Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути дві категорії осіб – інвестори та учасники. Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

6. Нами встановлено, що серед власних джерел інвестиційних ресурсів господарюючих суб'єктів перше місце займають саме амортизаційні відрахування. В усіх країнах світу вони також є найвагомим джерелом інвестиційних нагромаджень. Другим власним джерелом реальних інвестицій є прибуток підприємств (компаній). За рахунок прибутку підприємства в усіх країнах світу здійснюють нагромадження основного капіталу, тобто чисте інвестування.

В той же час, для здійснення широкомасштабної модернізації економіки, суттєвого підвищення технічного рівня виробництва та розв'язання проблеми

інтеграції національної економіки у світову, навіть при умові повного залучення власних інвестиційних ресурсів, потрібні іноземні інвестиції.

7. Здійснення господарюючим суб'єктом інвестиційної діяльності має базуватися на ефективних методах оцінки інвестицій.

Проблемними питаннями, які були виявлені нами під час оцінки існуючих підходів до класифікації як фінансових, так і реальних (капітальних) інвестицій є наступні: використання різного набору ознак з однаковим тлумаченням їх практичного змісту; використання запозичених ознак; суб'єктивне тлумачення класифікації тощо. Широка диференціація підходів до класифікації інвестицій призводить до неоднакового розуміння окремих їх видів. Узагальнення різних думок вчених-економістів, їхній аналіз та критична оцінка дали можливість виокремити найбільш вдалі позиції і розвинути їх у науково-теоретичному плані до якісно вищого рівня, який здатен забезпечити прогрес в організації бухгалтерського обліку інвестицій та інвестиційної діяльності.

8. Сучасний стан облікового забезпечення управління інвестиційним процесом на підприємстві було проведено на базі СВК «Трудівник», яке здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства, Статуту та внутрішніх нормативних документів.

Результати аналізу показують, що інвестиційні процеси капітального характеру на підприємстві здійснюються лише у двох напрямках це: капітальні інвестиції та інвестиції у довгострокові біологічні активи. Проте, основна частина інвестиційних потоків спрямована саме на капітальні інвестиції. Підприємство здійснює операції з капітального інвестування лише у придбання основних засобів та інших необоротних активів, будівництво та модернізацію матеріально-технічної бази.

9. В управлінні інвестиційною діяльністю СВК «Трудівник» в процесі прийняття рішень використовується: базова інформація, яка визначає завдання, норми, параметри реальних дій, існуючі обмеження при здійсненні інвестицій – регулятивно-правова, бізнес-планова, нормативно-довідкова та проектно-кошторисна інформація; інформація, яка відображає фактичний стан об'єктів управ-

ління у процесі формування інвестиційного портфеля і реалізації окремих інвестиційних проектів – облікова, звітна і статистична інформація, необлікові дані.

10. Система бухгалтерського обліку інвестиційної діяльності організована на підприємстві належним чином. У поточній діяльності використовуються первинні та зведені документи передбачені для підприємств аграрного сектору економіки із використанням бухгалтерської програми «1С: Підприємство». Це є запорукою правильності відображення в обліку операцій із капітальними (реальними) та фінансовими інвестиціями підприємства.

11. Впровадження системи контролінгу на вітчизняних підприємствах перебуває у проектному стані. Пов'язано це з відсутністю спеціальних служб, які б мали час і можливість проводити детальний аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства з метою управління його прибутковістю.

Контролінг – нове явище в організації, тому його запровадження може викликати опір. Запровадженню контролінгу заважають дві групи чинників: недосконалість самої моделі й соціально-психологічні фактори.

З метою підвищення ефективності організації обліку інвестиційної діяльності та його подальшого вдосконалення виділено наступні пропозиції:

1. Дослідження проблеми інвестування економіки у центрі уваги економічної думки знаходилося завжди. Обумовлено це тим, що інвестиції зачіпають глибокі основи господарської діяльності, визначають процес економічного зростання у цілому. В сучасних умовах вони є найважливішим засобом забезпечення умов виходу із економічної кризи, структурних зрушень в народному господарстві, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макро- рівнях, зростання технічного прогресу. Активізація інвестиційного процесу виступає одним із надійних механізмів соціально-економічних перетворень.

2. На сьогодні інвестиційна діяльність в Україні регулюється великою кількістю правових актів, які часто суперечать одне одному. Незважаючи на розгалужену систему нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність, говорити про цілісну і взаємоузгоджену систему законодавства в цій галузі поки що не доводиться. Виходячи з ситуації, що склалася, необхідне прийня-

яття єдиного законодавчого акту, що охоплював би різні аспекти інвестиційної діяльності, замість низки чинних нормативних актів, що регулюють діяльність у цій сфері. За таких умов було б доречним розробити Інвестиційний кодекс, який би максимально охоплював усі умови інвестиційної діяльності в Україні.

3. Для забезпечення свого існування, розвитку і удосконалення економічна система кожної країни сама створює необхідні передумови в формі засобів і предметів праці, робочої сили і відповідні джерела, що виступають в грошовій формі як частина вартості створеного валового внутрішнього продукту. Ефективна взаємодія елементів інвестиційних ресурсів наповнює розширене відтворення енергією цивілізаційного зростання, що реалізується у синергетичному ефекті економічної системи. Важливим фактором забезпечення ефективності інвестиційного процесу виступає пошук ресурсів потрібної кількості та якості і оптимізація механізму їх взаємодії. Сталість позитивних тенденцій в економіці залежить від того, наскільки економічна система забезпечує первинне генерування інвестиційних ресурсів внаслідок відтворювального процесу на підприємствах та загалом у економіці.

4. Метою управління інвестиційним процесом на базовому підприємстві має бути вибір найефективніших інвестиційних проектів та забезпечення реалізації окремих інвестиційних програм.

Головними напрямками та підходами до аналізу інвестиційної привабливості базового підприємства мають бути: проведення оперативної оцінки фінансово-майнового стану та діяльності майбутніх об'єктів інвестування.

З цією метою внести доповнення в Наказ про облікову політику щодо оцінки та ефективності використання інвестицій.

2. Рекомендовано для базового підприємства переглянути амортизаційну політику та розробити заходи щодо збільшення питомої ваги активної частини та оновлення основних виробничих фондів за рахунок капітальних інвестицій.

3. З метою підвищення ефективності використання основних засобів необхідно досконало вивчити організаційно-технологічні особливості діяльності підприємства та оцінити їх технічні можливості, що дозволить визначати доці-

льність їх придбання та визначати оптимальну їх структуру, що має забезпечити максимальний економічний ефект здійснених капітальних вкладень.

4. В сучасних умовах, окрім традиційних методів оцінки ефективності використання капітальних інвестицій, доцільно для базового підприємства застосування поглибленого аналізу вкладення капіталу в основні засоби, проведення оцінки ефективності їх функціонування не лише в цілому по підприємству, а й по окремій групі чи окремих об'єктах за звітний період.

5. Керівництву підприємства доцільно переглянути склад та вікову структуру основних засобів з метою визначення ефективності понесених витрат на капітальні вкладення в частині реконструкції та модернізації.

6. Позаяк дане підприємство має своє ремонтне господарство та облік витрат по проведенню ремонтних робіт здійснює на рахунку 23 «Виробництво», то слід до даного рахунку відкрити субрахунок 239 «Витрати на поточний та капітальний ремонт» із подальшим розмежуванням 239.1 «Витрати на поточний ремонт» і 239.2 «Витрати на капітальний ремонт» з ціллю визначення ефективності здійснених капітальних інвестицій на ремонти основних засобів.

7. Рекомендовано запровадження на досліджуваному підприємстві системи внутрішнього контролю за ефективністю здійснених інвестицій. На середніх та малих підприємствах доцільно здійснення контрольних функцій шляхом закріплення у посадових інструкціях за працівниками відділів, що пов'язані із здійсненням господарських операцій з інвестування.

Застосування на практиці запропонованих рекомендацій дозволить забезпечити адекватне відображення операцій з бухгалтерського обліку інвестицій, своєчасність і достовірність надання якісної інформації за результатами контролю та аналізу операцій з інвестиціями, що у свою чергу підвищить ефективність управління інвестиційним процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангелко І.В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку / І.В. Ангелко // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 893–897.
2. Аксентюк М.М. Формування адаптивної системи контролінгу в менеджменті аграрних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / М.М. Аксентюк. – К., 2008. – 24 с.
3. Ареф'єва О.В. Механізми контролінгу бізнес-процесів промислових підприємств: [монографія] / О.В. Ареф'єва, Л.Л. Дякон. – К.: Європ. ун-т, 2008. – 92 с.
4. Атабиева Е.Л. К проблеме использования стимулирующих факторов налоговой системы при формировании предприятием инвестиционных ресурсов / Е.Л. Атабиева, О.И. Боровская // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2006. – № 2. – С. 199–202.
5. Балабанова Л.В. Маркетинговий контролінг: теорія та методологія: [монографія] / Л.В. Балабанова, О.О. Гасило. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 212 с.
6. Балахонова О.В. Сталий економічний розвиток регіону: інвестиційна складова / О.В. Балахонова, К. Лаглер, О.Г. Підвальна // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. – 2018. – № 9(37). – С. 24-32.
7. Басюк Т.П. Інвестиційний контролінг: проблеми та перспективи / Т.П. Басюк // Економіка України. – 2004. – № 6. – С. 42-48.
8. Безп'ята І. В. Основні підходи до класифікації інвестицій [Електронний ресурс] / І. В. Безп'ята // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 107–110.
9. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. Т.1. - К.: Эльга Н, Ника-Центр, 2001.
10. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: [учеб. курс] / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2001 – 448 с.

11. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова; 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 685 с.
12. Буратинський В.В. Практика та проблемні питання класифікації фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку [Текст] / В.В. Буратинський // Модернізація обліку, аналізу і контролю в галузях економіки України: збірник тез міжнародної науково-практичної конф., 27 – 28 жовтня 2011 р. – Тернопіль, 2011. – 358 с.
13. Бухгалтерський облік [текст]: навч. посіб. / І.Б. Садовська, Т.В. Божидарнік, К.Є. Нагірська.– К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 688 с.
14. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI.
15. Васильєва Т.А. Проблема формування інвестиційних ресурсів підприємства в трансформаційній економіці / Т.А. Васильєва, О.С. Грищенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2 (19). – С. 86–89.
16. Височан О.С. Первинний облік капітальних інвестицій / О.С. Височан, Р.І. Гнатюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – Випуск 1. – С. 85-87.
17. Вовчак О.Д. Інвестування: навч. посіб. / О. Д. Вовчак. – Львів: Новий Світ. – 2000, 2007. – 544 с.
18. Волкович Л.Ю. Актуальні питання систематизації інвестиційного законодавства / Л.Ю. Волкович, І.В. Жеребятіна // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 5. – С. 187-189.
19. Гаверський В.В. Правова основа державного регулювання інвестиційних процесів в Україні / В.В. Гаверський // Актуальні проблеми політики. – 2014. – № 53. – С. 283-289.
20. Гітман Л. Дж. Основи інвестування: пер. с англ. / Л.Дж. Гітман, М.Д. Джонк. – М.: Дело, 1999. – 1008 с.
21. Гітман Л.Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования: Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 120 с.
22. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV.
23. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. Монографія. – К.: Наукова думка, 1998. – 390 с.

24. Гудзенко Н.М. Особливості організації обліку операцій з інвестиційною нерухомістю / Н.М. Гудзенко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 7. – С. 41-48.
25. Гуменна К. Р. Систематизація інвестиційного законодавства України / К.Р. Гуменна. // Демократичне врядування. – 2013. – Вип. 12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_39.
26. Давидович І.Є. Контролінг: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
27. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності: підручник. – К.: Аперта, 2003. – 338 с.
28. Державне регулювання економіки [Текст]: навч. посіб. / Г.М. Калетник, А.Г. Мазур, О.Г. Кубай; Вінниц. нац. аграр. ун-т. – К.: Хай-ТекПрес, 2011. – 428 с.
29. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с.
30. Єрмоменко А.А. Мотиваційний механізм міжнародного руху капіталу та інвестиційного процесу // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – С. 1512-1513.
31. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів : Вид-во «Центр Європи», 1997. – 576 с.
32. Загородній А.Г., Стадницький Ю.І. Менеджмент реальних інвестицій: Навч. посіб. – К.: – Т-во «Знання», КОО, 2000. – 209 с.
33. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 р.
34. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. № 514-VI.
35. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV.

36. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 року № 191-VIII.

37. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо державних інвестиційних проектів)» від 7 квітня 2015 року № 288-VIII.

38. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» від 31 травня 2016 року № 1390-VIII.

39. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 7 квітня 2015 року № 289-VIII.

40. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-XII.

41. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 1 липня 2014 року № 1555-VII.

42. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР.

43. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI.

44. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV.

45. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 року № 2806-IV.

46. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV.

47. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року № 143-V.

48. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 23.03.2000 року № 1602-III.

49. Закон України «Про державні цільові програми» від 18 березня 2004 року № 1621-IV.

50. Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ.

51. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року № 1160-ІV.

52. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10 вересня 1991 року № 1540а-ХІІ.

53. Закон України «Про зовнішню економічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ.

54. Закон України «Про індустриальні парки» від 21 червня 2012 року № 5018-VI.

55. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-ІV.

56. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 року № 5080-VI.

57. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року № 143-V.

58. Закон України «Про концесії» від 16 липня 1999 року № 997-XIV.

59. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII.

60. Закон України «Про наукові парки» від 25.06.09 року № 1563-VI.

61. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877-V.

62. Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»» від 21 жовтня 2010 року № 2623-VI.

63. Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» від 19 травня 2011 року № 3392-VI.

64. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР.

65. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI.

66. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 6 вересня 2012 року № 5205-VI.

67. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» від 16 липня 1999 року № 991-XIV.

68. Закон України «Про угоди про розподіл продукції» від 14 вересня 1999 року № 1039-XIV.

69. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-П, зі змінами.

70. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV.

71. Засадний Б.А. Класифікація фінансових інвестицій в умовах стандартизації обліку [Текст] / Б.А. Засадний // Вісник. Економіка (Київський національний університет ім. Т. Шевченка). – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – Випуск 53. – С. 76-78.

72. Захарін С.В. Механізм державного регулювання іноземного інвестування: монографія / під ред. член-кор. НАНУ, д-р екон. наук М.С. Герасимчук. – К.: НАН України. Ін-т економіки, 2003. – 161 с.

73. Здирко Н.Г. Адаптація міжнародних стандартів фінансової звітності в сільськогосподарському виробництві / Н.Г. Здирко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 12. – С. 92–100.

74. Здреник В.С. Система документування операцій з фінансовими інвестиціями: проблеми та перспективи / В.С. Здреник, Д.М. Чирка // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14(2). – С. 198-205.

75. Здреник В.С. Проблеми здійснення класифікації фінансових інвестицій підприємств в Україні / В.С. Здреник // Бізнес Інформ. – 2013. – № 10. – С. 60-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_11.

76. Здреник В. Формування інформації про операції з фінансовими інвестиціями у звітності підприємства / В. Здреник // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 13. - С. 422-428.

77. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІ
78. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с. —
79. Інвестування [Текст]: навчальний посібник / Г.О. Скрипник, В.Л. Гераймович; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. — Київ: Компринт, 2015. — 307 с. — Режим доступу: https://pidruchniki.com/83563/investuvannya/kapitalni_vkladennya_dzherela_finansuvannya
80. Інвестування в Україні в умовах глобалізації: монографія/ [Федоренко В.Г., Грищенко І.М., Воронкова Г.Є., Денисенко М.П., Крейдич І.М., Бондаренко Є.В., Палиця С.В., Бреус С. В., Янковець Т.М., Шацька З.Я., Федоренко С.В., Грищенко А.І, Махиня Р.А., Пясківська М.С.]; за ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенка, Т.Є. Воронкової - К.: ТОВ «ДКС центр», 2016. - 324 с.
81. Инвестиции в Украине / Под. ред. С.И. Вакарина. — К.: Конкорд, 1996.
82. Ильина Е.В. Институциональные аспекты развития инвестиционной деятельности в Украине / Е.В. Ильина, М.Н. Шевченко, О.Ю. Цывин // Материалы международной научно-практической конференции. Механизм экономико-правового обеспечения национальной безопасности: опыт проблемы, перспективы / Коллектив авторов — Краснодар, 2013. — С. 343-352.
83. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291.
84. Коваленко Ю.М. Інвестиційний аналіз: підруч. / Ю.М. Коваленко, А.А. Пересада, С.В. Онікієнко. — К.: КНЕУ, 2003. — 485 с.
85. Коваль Л.В. Облік інноваційної діяльності / Л.В. Коваль // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. — 2019. — № 3(43). — С. 117-131.
86. Коваль Н.І. Облікове забезпечення управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств: монографія / Коваль Н.І., Радченко О.Д. — Вінниця: Видавництво ПП «ТД «Едельвейс і К», 2013. — 320 с.
87. Комаров И. Инвестиции и рынок. — М.: Знание, 1991. — 115 с.

88. Комарова А.І. Регулювання інвестиційного розвитку України та міжнародний досвід / А.І. Комарова // Правосуддя – гарант у сфері економічно-правових відносин. – 2000. – Т. № 21(1). – С. 147-151.

89. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.

90. 10. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин и др.; Под ред. Н.Г.Данилочкиной.- М.: Аудит, ЮНИТИ, 2001.

91. Короткий курс лекцій з дисципліни «Інвестиції». – Режим доступу: <https://studme.com.ua/1584072013078/investirovanie/investitsii.htm>

92. Костецький В.В. Особливості формування інвестиційних ресурсів підприємства в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / В.В. Костецький, А.М. Бутов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки. – 2015. – Вип. 15,ч. 1. – С. 137-140.

93. Крупка Я.Д., Питель С.В., Мельничук І.В. Облік інвестиційно-інноваційної діяльності: навчальний посібник. – Тернопіль, ТАЙП, 2013. – 245 с.

94. Крупка І.М. Формування макроекономічного інвестиційного середовища в Україні / І.М. Крупка // Фінанси України. – 2004.-№4. – С. 65-69.

95. Куц Л.Л. Інвестиційний процес у ринковій економіці: теоретичний аспект / Л.Л. Куц // Збірник наукових праць. – К: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – 2002. – Вип. 35. – С. 140-145.

96. Левицький В.В. Ефективність управління інвестиційною діяльністю підприємства / В.В. Левицький // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2 (56). – С. 69–71.

97. Леус М.М. Теоретико-методологічні основи класифікації інвестицій / М.М. Леус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 130-137.

98. Лещук Г.В. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу / Г.В. Лещук, В.С. Жила // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 6(2). – С. 46-51.

99. Любар О.О. Амортизація: економічна сутність, особливості нарахування та відображення в бухгалтерському обліку /О.О. Любар/ ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 4(20). – С. 117-131.

100. Любар О.О. Організація обліку довгострокових інвестицій та джерел їх фінансування [Електронний ресурс] / О.О. Любар // Ефективна економіка. – 2019. – № 4. – Режим доступу до журналу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2019/59.pdf

101. Мазур В.А. Особливості управління фінансовим потенціалом аграрних підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці / В.А. Мазур, О.Г. Кубай, А.В. Мельник // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. – 2018. – № 10(38). – С. 119-132.

102. Маллакурбанова О.А. Аналіз інвестиційного кредитування комерційних банків в Україні / О.А. Маллакурбанова, А.В. Линенко // Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. – 2012. – Вип. 1 (12). – Ч. 2. – С. 43–47.

103. Майорова, Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник / Т В Майорова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с

104. Маркіна І.А. Контролінг для менеджерів [текст]: навч. посіб. / І.А. Маркіна, О.М. Таран-Лала, М.В. Гунченко – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 304 с.

105. Массе П. Критерии и методы оптимального определения капиталовложений / П. Массе. – М., 1971. – 242 с.

106. Матрос О.М. Облік і контроль капітальних інвестицій: теорія і практика здійснення / О.М. Матрос // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2008. – Вип. 19. – С. 261-264.

107. Мелих О.В. Формування та оцінювання інвестиційних рішень промисловими підприємствами на засадах контролінгу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О.В. Мелих. – Одеса, 2015. – 26 с.

108. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів. Затверджено наказом Мінфіну України від 29.12.2006 р. № 1315.

109. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів. Затверджено наказом Мінфіну України від 16.11.2009 р. № 1327.

110. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів. Затверджено наказом Мінфіну України від 30.09.2003 р. № 561.

111. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств. Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390.

112. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку довгострокових та поточних біологічних активів, затверджені наказом Мінагрополітики України від 21.02.2008 р. № 73.

113. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності. Затверджено наказом Мінфіну України від 28.03.13 р. № 433.

114. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник / Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. – К.: Вид-во Київського НЕУ, 2003-387 с.

115. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова/. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. - 1272 с.

116. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI.

117. Наказ про облікову політику СВК «Трудівник».

118. Нагорний Є.О. Інвестиційний контролінг у фінансовому забезпеченні розвитку аграрних підприємств / Є.О. Нагорний // Агросвіт. – 2016. – № 18. – С. 21-25.

119. Нагребельний В.П. Проблеми розвитку законодавства України про інвестиційну діяльність [Текст] / В.П. Нагребельний // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика правозастосування і шляхи її вдосконалення: зб. тез доп. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 червня 2010 року) / НБУ, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2010. – С. 283-286.

120. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.13 р. № 73.

121. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений: Пер. с англ. под ред. А.Н. Шохина. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 247 с.

122. Овчиннікова М.А. Аналіз проблем інноваційно-інвестиційного законодавства України / М.А. Овчиннікова // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 96-104. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_12_22.

123. Оліфіров О.В. Контролінг інформаційної системи підприємства: [монографія] / О.В. Оліфіров. – Донецьк: ДонГУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. – 325 с.

124. Організація обліку фінансових інвестицій на підприємствах. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2016/організація-обліку-фінансових-інвес-5/>

125. 9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

126. 10. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>.

127. 11. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sfs.gov.ua>.

128. Павловська Л.Д. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств / Л.Д. Павловська, В.М. Ходаківський. – Житомир: Вид-во «Полісся», 2015. – 236 с.

129. Пересада А.А. Інвестування : навч. посібник. – К. : Вид-во Київського НЕУ, 2004. – 250 с.

130. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.

131. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. – К.: «Лібра», 1998. – 392 с.

132. 18. Петухова О.М. Інвестування [текст] навч. посіб. / О.М. Петухова. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 336 с. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1435121463302/investuvannya/klasifikatsiya_investitsiy

133. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291.

134. Плахтій Т. Ф. Порядок відображення в обліку операцій з фінансовими інвестиціями / Т. Ф. Плахтій // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. - 2014. - Вип. 22(2). - С. 171-176.

135. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

136. Подолянчук О.А. Облікова інформація та її якісні характеристики відповідно до облікових стандартів / О.А. Подолянчук // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. – 2018. – № 8(36). – С. 79-90.

137. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Затверджено наказом Мініфіну України від 24.05.95 р. № 88.

138. Положення про інвентаризацію активів і зобов'язань. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879.

139. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Затверджено наказом Мініфіну України від 27.04.2000 р. № 92.

140. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Затверджено наказом Мініфіну України від 18.10.1999 р. № 92.

141. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції». Затверджено наказом Мініфіну України від 26.04.2000 р. № 91.

142. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vobu.ua/ukr/documents/accounting/item/natsionalni-polozhennya-standarti-bukhgalterskogo-obliku?app_id=24

143. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність». Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617.

144. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Затверджено наказом Мініфіну України від 18.11.2005 р. № 790.

145. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість». Затверджено наказом Мінфіну України від 02.07.2007 р. № 779.

146. Порядок подання фінансової звітності. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419.

147. Прохорова В. Контролінг – від теорії до реалізації на практиці: [монографія] / В. Прохорова, Л. Мартюшева, Н. Петрусевич, Ю. Прохорова; М-во освіти і науки України, Харків. нац. економічний ун-т. –Х.: ІНЖЕК, 2006. – 198 с.

148. Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств та Методичних рекомендацій щодо їх застосування»: наказ Міністерства аграрної політики України від 27.09.2007 р. № 701.

149. Пушкар М.С. Контролінг – інформаційна система стратегічного менеджменту: [монографія] / М.С. Пушкар, Р.М. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с.

150. Реверчук С.К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. та ін. Інвестологія: наука про інвестування: Навчальний посібник/ За ред. д.е.н., проф. С.К. Реверчука. – К.: АТІКА, 2001. – 264 с.

151. Сажинець С.Й. Організаційні аспекти розвитку системи обліку капітальних інвестицій на підприємствах / С.Й. Сажинець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628: Проблеми економіки та управління. – С. 288-293.

152. Саталкіна Л.О. Джерела фінансування інвестиційного портфелю підприємства / Л.О. Саталкіна // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2 (7). – С. 181-186.

153. Садовська І.Б., Божидарнік Т.В., Нагірська К.Є. Бухгалтерський облік: навчальний посібник – К. «Центр учбової літератури», 2013. – 688 с.

154. Скороход І.П. Інвестування: Методичний посібник з навчальної дисципліни для студентів напряму підготовки 6.030501 «Економічна теорія» // І.П. Скороход. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2014. – 66 с.

155. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій: навч. посіб. / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 160 с.
156. Теорія ризику інвестицій Гарі Марковіца. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
157. Тимощенко Ю. Облікова оцінка активів при відображенні процесів діяльності підприємства / Ю. Тимощенко // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2016. - № 5. - С. 183-191.
158. Тищенко Ю. Визначення статусу суб'єктів інвестиційної діяльності / Ю. Тищенко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2017. – № 3. – С. 16–23. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2017_3_4.
159. Туманова О.А. Еволюція підходів до сутності інвестицій / О.А. Туманова // Культура народів Причорномор'я. — 2007. — № 121. — С. 97-100.
160. Тумусов Ф.С. Инвестиционный потенциал региона: Теория. Проблемы, Практика. – М., «Экономика», 1999. – 272 с.
161. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства: [навч. посіб.] / О.О. Удалих. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.
162. Фаїзов А.В. Особливості контролінгу інвестиційної діяльності на підприємстві / А.В. Фаїзов // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2009. – Вип. 1. – С. 181-189. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2009_1_22.
163. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України: навч. посібник. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
164. Федоренко Г.В. Інвестиційний менеджмент: Навч. посібник. – К.: МАУП, 1999. – 184 с.
165. Федорчак О.В. Систематизація законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності в Україні / О.В. Федорчак // Теорія та практика державного управління. – 2017. – Вип. 4. – С. 114-123.
166. Федорчак О.В. Проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні / О.В. Федорчак // Ефективність державного управління. - 2017. – Вип. 4. – С. 80-94.

167. Федулова Л.І. Менеджмент організацій: Підручник / Л.І. Федулова, І.В. Сокирник, В.В. Стадник, М.А. Йохна, О.С. Новиков, Є.Г. Рясних [за редакцією Л.І. Федулової]. – К. Либідь, 2004. – 448 с.

168. Фінансові інвестиції: особливості обліку. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006471-finansovi-investitsiyi-osoblivosti-obliku>

169. Фурман І.В. Система фінансового регулювання аграрного сектору економіки: оцінка сучасного стану та активізація функціонування / І.В. Фурман // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 5(21). – С. 35-50.

170. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.

171. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств: навч. посіб. / Д.М. Черваньов. – К.: Знання-Прес, 2003. – 622 с.

172. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К.: Т-во «знання», КОО, 1999. – 514 с.

173. Шарп У., Александер Г. Инвестиции : пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 1028 с.

174. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: Инфра, 1998.

175. Шарп У.Ф. Инвестиции / У.Ф. Шарп, Г. Дж. Бэйли; пер. с англ. – М.: Инфра-М, 1997. – 1042 с.

176. Швець І.Б. Оптимізація інвестиційних ресурсів на підприємствах малого бізнесу / І.Б. Швець, А.С. Скрильник // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 94–99.

177. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності. – К.: Генеза, 1997. – 384 с.

178. Щукін Б.М. Інвестування: курс лекцій. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.

179. Яременко О.В. Економічна сутність інвестицій та основні поняття інвестиційної діяльності / О.В. Яременко // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2. – С. 79-85.

180. Ястремська О. М. Інвестиції: сучасне розуміння та класифікація / О. М. Ястремська, Н. Л. Яблонська-Агу // Економіка розвитку. - 2014. - № 4. - С. 116-121. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecro_2014_4_23.

ДОДАТКИ